

UNIVERZITA KALOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMÁNSKÝCH STUDIÍ

CHARAKTERISTIKA POHÁDEK CHARLESE PERRAULTA

CHARACTERISTIC OF CHARLES PERRAULT'S FAIRY TALES

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ZPRACOVALA: KATEŘINA ŠURÁŇOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. ALEŠ POHORSKÝ CSc.

PRAHA 2011

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat doc. PhDr. Aleši Pohorskému CSc., vedoucímu mé bakalářské práce za odborné vedení, pomoc a cenné rady při zpracování práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. 5. 2011

Kateřina Šuráňová

ANOTACE

Tématem bakalářské práce je význam pohádek klasicistního spisovatele Charlese Perraulta.

Cílem studie je vyvrátit jednoznačnou polarizaci pohádkových postav a dokázat jejich ambivalenci. Dále práce zkoumá morální význam příběhů a zjišťuje, zda jsou nositeli morálního naučení samotní hrdinové.

V první kapitole je vytvořena základní typologie postav, ze které text vychází pro jejich další analýzu v následujících kapitolách.

Druhá kapitola popisuje znaky některých postav vedoucí ke konstatování, že představitelé nejsou jasně polarizováni.

Závěrečná část textu analyzuje morality připojené na závěr pohádek. Zjišťuje, jestli autor při jejich psaní vycházel z pohádkového příběhu a jestli jsou samy postavy nositeli poučení.

Práce vychází nejen z francouzsky psané literatury rozebírající Perraultovo dílo, ale také z literárně-teoretických a pedagogicko-psychologických děl.

KLÍČOVÁ SLOVA

pohádková postava

polarizace

ambivalence

moralita

typologie

fyzické a psychické vlastnosti

role materiálního zajištění

ANNOTATION

The theme of this thesis is the characteristic of fairy tales of the classic French writer Charles Perrault.

The study aims to rebut the clear polarization of the characters in fairy tales and shows their ambivalence. In addition, the work explores the moral significance of stories to see if the characters themselves are bearers of moral learning.

The first chapter creates a typology of the main characters of fairy tales.

The second chapter describes the characteristics of the main characters taking into account that the leaders are not clearly polarized.

The final section examines the morals attached to the end of stories. This analysis reveals whether the author was inspired to write their stories directly as the fairy tales, and if the characters themselves are bearers of moral mission.

The work is based not only on the works of French literature analysing fairy tales by Perrault, but also on works of literary theory and the works of the psycho-pedagogy.

KEY WORDS

the character of fairy tale

polarization

ambivalence

morality

typology

mental and physical characteristics

the role of physical security

Obsah

ÚVOD.....	8
1 Základní typologie postav pohádkových příběhů.....	9
1.1 Typologie postav pohádek veršem.....	9
1.1.1 Fyzické a psychické vlastnosti postav.....	9
1.1.2 Role materiálního zajištění, chudoby a bohatství v pohádkách.....	10
1.1.3 Vztahy mezi postavami.....	11
1.1.4 Polarizace postav a nadpřirozený element.....	12
1.1.5 Literární rozdělení.....	13
1.2 Typologie postav pohádek v próze.....	14
1.2.1 Fyzické a psychické vlastnosti postav.....	14
1.2.2 Vztahy mezi postavami.....	16
1.2.3 Role materiálního zajištění, chudoby a bohatství v pohádkách.....	18
1.2.4 Polarizace postav a zázračný element.....	20
1.2.5 Úloha citu v jednotlivých příbězích.....	23
1.3 Závěrečná shrnutí.....	24
2 Jednoznačnost postav.....	26
2.1 Jednoznačnost postav v pohádkách veršem.....	26
2.1.1 Griselda a Oslí kůže.....	26
2.1.2 Směšná přání.....	27
2.2 Jednoznačnost postav v pohádkách v próze.....	28
2.2.1 Červená Karkulka.....	28
2.2.2 Modrovous.....	29
2.2.3 Kocour v botách.....	29
2.2.4 Popelka aneb skleněný střevíček.....	30
2.2.5 Paleček.....	30
2.3 Závěrečná shrnutí.....	31
3 Morální význam pohádek Charlese Perraulta.....	33
3.1 Morální význam pohádek veršem.....	34
3.1.1 Griselda.....	34
3.1.2 Oslí kůže.....	35
3.1.3 Směšná přání.....	36
3.2 Morální význam pohádek v próze.....	37
3.2.1 Princezna ve spícím lese.....	37

3.2.2 Červená Karkulka.....	38
3.2.3 Modrovous.....	39
3.2.4 Kocour v botách.....	39
3.2.5 Víly.....	41
3.2.6 Popelka aneb skleněný stříbrník.....	41
3.2.7 Princ Chocholouš.....	41
3.2.8 Paleček	42
3.3 Závěrečná shrnutí.....	43
ZÁVĚR.....	44
RÉSUMÉ.....	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	50

ÚVOD

Práce zkoumá postavy pohádek Charlese Perraulta. Je rozdělena na tři části.

Úvodní část vytváří základní typologii postav, která je stěžejní pro další analýzu. Druhá kapitola řeší problematiku polarizace postav a případné ambivalence. Závěrečná část se zaměřuje na otázku morálního vyznění příběhů.

Analýza problematiky polarizace hrdinů vychází ze všeobecného názoru¹, že pohádkové postavy jsou dle svých vlastností rozdělovány na jednoznačně kladné a jednoznačně záporné. Cílem studie je vyvrátit nebo naopak potvrdit uvedené rozdělení pomocí zkoumání různých aspektů (psychické a fyzické vlastnosti, majetkové zajištění a jeho hodnota, sociální postavení, příbuzenské vztahy, existence zázračného elementu) postav pohádek Ch. Perraulta². Studie se snaží dokázat ambivalenci hrdinů, kteří na první pohled působí jasně polarizováni.

Další rozbor se zabývá otázkou morálního poslání a pedagogické funkce pohádek a jejich vlivu na čtenáře. Snaží se zjistit, zda autor při psaní závěrečných formulí vycházel pouze z dějové linie příběhu a zda sama postava je nositelem morálního naučení.

Text se opírá zejména o francouzsky psanou literaturu a literárně-teoretická díla. Jako další je použita i pedagogicko-psychologicky zaměřená literatura.

¹ Postavy v pohádkách musí být jednoznačné, čtenářova mysl (zejména mysl dětského čtenáře) vykazuje jasnou polarizaci. Kontrasty a jednoznačnost postav pomáhají čtenáři porozumět dějové linii a rozdílu mravních hodnot. Dle: M. Černoušek, 1990, s. 20.

²12. 1. 1628 – 16. 5. 1703. Autor 17. století, působil na dvoře krále Ludvíka XIV. Podporoval intervenční politiku, rozvoj průmyslu a obchodu. Zajímal se o umění, v roce 1671 je přijat do Francouzské akademie. Oženil se až v roce 1672 s devatenáctiletou Marie Guichon, která však umírá pouze šest let po svatbě. V roce 1683 je mu přiznán důchod a téměř se stahuje do ústraní a veškerý čas a energii věnuje výchově svých čtyř dětí.

1 Základní typologie postav pohádkových příběhů

První část práce vytvoří základní typologii postav, která bude nezbytná pro hlubší rozbor aspektů připisovaných jednotlivým postavám. Třídí pohádkové hrdiny na základě jejich psychických i fyzických vlastností, materiálního zajištění, společenského postavení, rodinných poměrů, existence zázračného elementu a role v konkrétním pohádkovém příběhu.

1.1 Typologie postav pohádek veršem

Žánr reprezentují tři pohádky: Griselda (Griselidis)³, Směšná přání (Les souhaits ridicules)⁴ a Oslí kůže (La Peau d'Ane)⁵.

1.1.1 Fyzické a psychické vlastnosti postav

Ve všech pohádkách veršem dominují celému příběhu ústřední dvojice a žena je zde hybatelem děje. V Griseldě je to sama postava, jejíž jméno nese celý příběh, ve Směšných přáních Františka a v Oslí kůži princezna, jejíž převlek inspiroval autora k názvu pohádky. V poslední jmenované pohádce je navíc možné vysledovat hned několik dějových linií, které budou rozebrány v dalších kapitolách práce.

Z hlediska fyzických vlastností se v každém příběhu objevují aspekty krásy a ošklivosti, které hrají jednu z nejzákladnějších rolí:

*„Comblé de tous les dons et du corps et de l'âme,
Il fut robuste, adroit, propre au métier de Mars,
Et par l'instinct secret d'une divine flamme,
Avec ardeur il aima les beaux Arts.“⁶*

Z uvedeného úryvku jasně vyplývá, že vlastnost fyzické krásy není hlavním aspektem zejména ženských postav, ale jsou připisovány i postavám mužským.

Při bližším zkoumání aspektu krásy ženských postav se setkáváme se zajímavým poznatkem. Jejich fyzická krása reflektuje podle klasického ideálu psychické vlastnosti. Griselda a Oslí kůže jsou krásné a spanilé, zároveň se jedná o hrdinky ušlechtilé, vlídné a dobré. Musí trpět a

³ Ch. Perrault, 1991

⁴ Ch. Perrault, 1991

⁵ Ch. Perrault, 1991

⁶ Ch. Perrault, 1991, s. 17

projít zkouškou, aby dosáhly svého štěstí. Františka je sice také krásná, ale v momentě, kdy se z jejího nosu stane jitrnice, zoškliví a projeví se její skutečná povaha. Čtenář zjistí, že je vychytralá a chamtivá.

Mužské postavy kontrastují s tímto tvrzením. I přes jejich fyzickou krásu jsou často ve svém nitru kruté, neváhají použít jakýkoliv prostředek, aby si vynutily svou vůli. Mezi ně se řadí princ z Griseldy a král z Oslí kůže. Blažej ze Směšných přání je hloupý a chudý, proto se objektem jeho touhy stává bohatství. V jeho případě se ale nejedná o vynucování předmětu, po kterém touží, různými prostředky, jeho touha by se dala označit za bezmezný sen.

1.1.2 Role materiálního zajištění, chudoby a bohatství v pohádkách

Bohaté a materiálně zajištěné postavy jsou všechny ty, které pocházejí z královských poměrů. Mezi ty chudé pak patří Griselda a ústřední dvojice z pohádky Směšná přání. Griselda ale po bohatství netouží, je pokorná a skromná, její jednání nutí k myšlence, že si svým chováním a pokorou chce zasloužit nabyté bohatství manžela. Ve Směšných přáních je kontrast mezi bohatstvím a chudobou nezanedbatelný, touha po penězích a finančním přebytku je silnější než zdravý rozum a v závěru čtenáře přesvědčí o tom, že chamtivost často kontrastuje s vychytralostí. Františka a Blažej evokují pocit, že život bez bohatství a společenského postavení je horší a těžší.

S otázkou chudoby a bohatství souvisí otázka společenského postavení pohádkových postav. Ve všech příbězích jsou přítomny dvě společenské vrstvy – urozená a poddaní. Mezi urozenou společenskou vrstvou náleží královské rodiny a mezi jejich poddané Griselda a dvojice Františka a Blažej. V Griseldě je často upozorňováno na její společenskou nerovnost s manželem, Griselda sama pocítuje propast, která ji odděluje od manžela.

*„Quand on peut, disait-elle, obtenir un Empire,
De l'or, des perles, des rubis,
Des diamants, de beaux habits,
Est-ce qu'alors du Boudin qu'il faut que l'on désire? ‘‘⁷*

V této ukázce textu Směšná přání nám společenské postavení manželské dvojice naznačuje pouze jejich chudoba a touha zbohatnout a mít moc. Můžeme vyzorovat skutečně velkou potřebu vlastnit movitý majetek.

⁷ Ch. Perrault, Contes, 1991, s. 84.

1.1.3 Vztahy mezi postavami

V jednotlivých pohádkách můžeme sledovat podobnost rodinných vztahů. Zejména Griselda a Oslí kůže mají obdobné rodinné zázemí. Oba příběhy řeší problém nenaplněného incestu. Jedná se o touhu krále-otce po své vlastní dceři. Král-otec je natolik zaslepený, že je ochoten obětovat cokoliv, aby získal tu, po které touží.

*„Ni la Cour en beauté fertile,
Ni la Campagne, ni la Ville,
Ni les Royaumes d’alentours,
Dont on alla faire le tour,
N’en porent fournir une telle;
L’Infante seule était plus belle,
Elle possédait certains tendres appas,
Que la défunte n’avait pas.
Le Roi remarqua lui-même
Et brûlant d’un amour extrême,
Alla follement s’aviser
Que par cette raison il devait l’épouser.“⁸*

V tomto případě si král-otec Oslí kůže uvědomuje krásu své dcery, jeho láska se změní z otcovské na mileneckou a zahoří touhou po společném sňatku. V závěru pohádek Oslí kůže a Griselda dochází k morálnímu uvědomění obou králů-otců, jejich milenecká láska ochladne a vrátí se ta otcovská.

Ve Směšných přáních jsou rodinné vztahy velmi jednoduché. Ústřední dvojici tvoří bezdětný manželský pár.

Velký prostor dostává ve všech třech pohádkách i cit, přičemž v pohádkách Oslí kůže a Griselda je jeho role nepřehlédnutelná. Láska a touha po ní prostupují celé příběhy. Konkrétně v Griseldě, kde zcela chybí kouzelný element, zaujímá láska jeho místo. Griselda, král-otec a jejich dcera vstupují do hry citů, která nekompromisně změní jejich životní osudy. I v Oslí kůži je dějová linie řízena touhou milovat a být milován. Směšná přání postrádají tuto

⁸ Ch. Perrault, 1991, s. 60.

strukturu. Absence jakéhokoliv citu a mezilidské solidárnosti vykresluje hlavní představitele poněkud chladně, hrdiny vnímáme jako neomalené a sobecké bytosti.

1.1.4 Polarizace postav a nadpřirozený element

V úvodu již bylo řečeno, že pohádkové hrdiny automaticky zařazujeme do dvou protikladných skupin. Kladné postavy budeme typizovat jako hrdiny, které vnímáme pozitivně. Často jsou pokorní, vlídní a krásní. V příběhu se setkávají s aktem nespravedlnosti a křivdy. Naopak postavy záporné škodí opačně polarizovanému představiteli bez nějakého opodstatnění. Z tohoto jednání pramení dojem, že zloba a negativní chování jsou pro takovou figuru přirozené. V této typologii ale vytvoříme ještě jednu skupinu, v níž budeme postavy považovat za neutrální. V následujících kapitolách bude tato problematika ještě rozebrána do detailů.

Mezi kladné postavy je možné zařadit především ženské postavy – Griseldu, Oslí kůži a obě královny, se kterými se můžeme setkat v pohádce Oslí kůže. V textu již bylo řečeno, že postavy Griseldy a Oslí kůže nesou nejen znaky dobra, ale také znaky fyzické krásy. Dle Michala Černouška je toto spojení nezbytné, aby čtenář mohl vnímat postavu jako komplexně kladnou.⁹ Jako záporné postavy označíme zejména ty mužské – prince v Griseldě a krále-otce v Oslí kůži. Mezi postavy neutrální zahrneme dvojici Františka a Blažeje ze Směšných přání.

V pohádkách Griselda a Oslí kůže pozorujeme kontrast povah hlavních hrdinů. Zjišťujeme, že v příběhu, kde se spolu vyskytuje přirozené dobro a zlo, označené také jako dobrá a zlá povaha člověka, není třeba příliš širokého nebo žádného kouzelného efektu, který by posouval příběh k závěru. Ve Směšných přáních, kde jsou postavy neutrální, je možné si všimnout pouze kontrastu mezi chytrostí a hloupostí, právě zde dostává prostor i značný kouzelný efekt, který udává základní linii celé pohádky.

Mimo kategorii kladných a záporných postav stojí ještě možnost rozřazení na škůdce a pomocníky.¹⁰ Tyto role často souvisejí s polarizací hrdinů. Vyplývá tedy, že záporné postavy, které v příběhu stojí proti hlavnímu kladnému hrdinovi, označujeme jako škůdce. V tomto případě se jedná o oba krále-otce.

Naopak o postavách, které nějakým způsobem pomáhají hlavnímu hrdinovi k dobytí spravedlnosti a získání štěstí, hovoříme jako o pomocnících. Zde je to pak osel a kmotřička

⁹ M. Černoušek, 1990, s. 14

¹⁰ D. Mocná, 2004, s. 473

z Oslí kůže, Jupiter (nepomáhá hrdinovi k spravedlivému řešení vzniklé situace, ale není mu lhostejný osud chudých a zoufalých lidí).

Posledním typem postav, které lze analyzovat, jsou postavy zázračné. V pohádkách veršem se jich mnoho nevyskytuje. V Griseldě zpozorujeme dokonce absenci kouzelných jevů. V Oslí kůži můžeme najít dvě – kouzelného osla a kmotřičku, která vlastní kouzelné předměty. Osel zajišťuje království bohatství, poté je zabit a jeho kůže se stává utajeným převlekm prochájecí princezny. Je zcela evidentní, že oslova kouzelná moc není nejzásadnějším elementem příběhu, i když je možné říci, že jeho úloha je důležitá, protože jeho kůže dovede princeznu až k lásce a ke štěstí. Kmotřička se společně s oslem snaží pomocí kouzelných efektů a kouzelných předmětů zabránit nespravedlnosti.

Ve Směšných přáních hraje postava disponující kouzelnou mocí hlavní roli. Jupiter, který se jednoho dne zjeví Blažejovi a daruje mu tři přání, vytváří celou osu příběhu. Bez zázračných jevů, které se v pohádce objevují, by se příběh v této podobě nikdy neodehrál.

Postavy s kouzelnou mocí je těžké hodnotit jako jednoznačně kladné nebo záporné. Kmotřička a osel patří mezi postavy spíše kladnější, v pohádce se jeví jako hodné, napomáhají k vítězství dobru a spravedlnosti. Jupitera je možné označit jako postavu spíše neutrální, z jehož jednání nejsou zcela zřejmé kladné či záporné úmysly.

1.1.5 Literární rozdělení

Z hlediska literární teorie bychom mohli postavy dále rozřadit na nadpřirozené, antropomorfní, groteskně zkreslené, plošné (bez psychologie) a typizované konstantním znamením a rolí¹¹.

Z předchozí analýzy vyplývá, že v pohádkách veršem se nevyskytuje příliš mnoho nadpřirozených postav. Antropomorfizovanou postavu najdeme jednu. Je to postava osla, přičemž je však velmi těžké konstatovat, zda nese skutečně lidské znaky. Plošných postav bez psychologie je v pohádkách největší podíl. Jedná se o postavy, které zvláštním způsobem nezasahují do dějové linie pohádek. Nejvýraznější typizovanou postavou konstantním znakem a rolí je Oslí kůže. Do této kategorie spadají i všichni ostatní hlavní představitelé jednotlivých pohádek vzhledem ke své roli v příběhu.

¹¹ D. Mocná, J. Peterka a kol., 2004

1.2 Typologie postav pohádek v próze

Studie pracuje s následujícími pohádkami: Princezna ve spícím lese (La Belle au bois dormant)¹², Červená Karkulka (Le petit chaperon rouge)¹³, Modrovous (La Barbe bleue)¹⁴, Kocour v botách (Le Maître Chat ou le Chat botté)¹⁵, Víly (Les Fées)¹⁶, Popelka aneb skleněný střevíček (Cendrillon, ou la petite pantoufle de verre)¹⁷, Princ Chocholouš (Riquet à la houe)¹⁸, Paleček (Le petit Poucet)¹⁹.

1.2.1 Fyzické a psychické vlastnosti postav

Stejně jako v pohádkách veršem, i v pohádkách v próze se v každém příběhu objevuje ústřední dvojice často tvořená mužskou a ženskou postavou. Při rozdělování postav dle pohlaví dojdeme ke zjištění, že nelze všechny postavy výlučně rozdělit do těchto dvou skupin, musíme brát v úvahu i postavy dětské, u kterých ne pokaždé tento aspekt hraje podstatnou roli. Další skupinou postav, které by bylo ještě možné rozdělit, jsou postavy zvířecí. Jedná se konkrétně o ústřední postavy pohádek Kocour v botách a Červená Karkulka. Pro tyto příběhy není podstatné pohlaví kocoura a vlka.

Ženské i mužské postavy jsou spojovány s fyzickými vlastnostmi krásy a ošklivosti. I v pohádkách prózou vidíme připisování znaků fyzické krásy a ušlechtilých psychických vlastností a naopak ošklivosti a negativních psychických vlastností jedné postavě. Výjimkou je příběh Princ Chocholouš, kde společně vystupuje hloupá, ale krásná princezna a chytrý a ošklivý princ, který se ale chová velmi ušlechtilě a zdvořile.

U dětských postav je postup obdobný. Není však zcela jednoznačné, že by jejich fyzický vzhled souvisel s psychickými vlastnostmi, u Palečka bychom spíše hovořili o výhodném propojení vzhledu a vychytralosti.

*„ Le petit Poucet ouït tout ce qu'ils dirent, car ayant entendu de dedans de son lit qu'ils parlaient d'affaires, il s'était levé doucement, et s'était glissé sous l'escabelle de son père pour les écouter sans être vu ”.*²⁰

¹² Ch. Perrault, 1991

¹³ Ch. Perrault, 1991

¹⁴ Ch. Perrault, 1991

¹⁵ Ch. Perrault, 1991

¹⁶ Ch. Perrault, 1991

¹⁷ Ch. Perrault, 1991

¹⁸ Ch. Perrault, 1991

¹⁹ Ch. Perrault, 1991

²⁰ Ch. Perrault, 1991, s. 188

Díky své velikosti mohl Paleček snadno proklouznout na jakékoliv místo v domě a poslouchat tajný rozhovor rodičů, což sourozence další den zachránilo před blouděním a zahynutím v hustém lese.

V Červené Karkulce fyzická krása neodráží pouze ušlechtilost hlavní hrdinky celého příběhu, ale i její naivitu, jak snadno dokáže uvěřit jakémukoliv klamu.

Obecně můžeme konstatovat, že aspekt fyzické krásy je i v pohádkách v próze jedním z důležitých elementů. V některých příbězích dokonce tvoří celou základní zápletku, jak je tomu v Princi Chocholoušovi.

Oproti tomu popis psychických vlastností nezaujímá velký prostor. Postavy jsou z hlediska jejich povahy často charakterizovány pouhým slovem či větou, což můžeme sledovat v tomto případě:

„La cadette, qui était le vrai portrait de son Père pour la douceur et pour l’honnêteté, était avec cela une des plus belles filles qu’on eût su voir.“²¹

V úryvku je zřetelný nejen velmi strohý popis psychických vlastností hlavní hrdinky, ale zároveň vidíme i spojení fyzické krásy a dobrých vlastností, které je pro pohádky typické. Ovšem i stručná charakteristika jednoznačně polarizuje postavu a takto ji budeme vnímat v celém příběhu.

Podobnou strukturu vidíme nejen v pohádce Víly, ale také v Popelce aneb skleněný střevíček, kde se objevují znaky ušlechtilosti a dobroty, které dovedou hrdinku až ke štěstí a lásce.

Ze všech psychických vlastností připisovaných pohádkovým hrdinům vyčnívá jedna nad ostatní. Hovoříme o vychytralosti postav, která se objevuje zejména v pohádkách Červená Karkulka, kde vypočítavý vlk využívá naivitu Červené Karkulky, a Kocour v botách, ve kterém kouzelné zvíře zajistí svému pánovi bohatství a princeznu:

„ Quelques temps après, le Chat, ayant vu que l’Ogre avait quitté sa première forme, descendit, et avoua qu’il avait eu bien peur. « On m’a assuré encore, dit le Chat, mais je ne saurais le croire, que vous aviez aussi le pouvoir de prendre la forme de de plus petits Animaux, par exemple de vous changer en un Rat, en une souris ; je vous avoue que je tiens cela impossible. – Impossible ? reprit l’Ogre, vous allez voir ».”²²

²¹ Ch. Perrault, 1991, s. 147

²² Ch. Perrault, 1991, s. 141

V této části textu si všimněme nejen vychytralosti kocoura, díky které dokáže přemoci i obra, ale i jeho sebevědomí a odvahy, když se nebojí postavit jakémukoliv nepříteli.

V neposlední řadě stojí Paleček, podceňované nejslabší dítě, které zachrání díky vychytralosti a logickému uvažování celou rodinu před chudobou a neštěstím.

1.2.2 Vztahy mezi postavami

Příbuzenské vztahy se jeví jako jednoznačné. Ve všech dílech s výjimkou Princezny ve spícím lese a Červené Karkulky se často vyskytuje příbuzenská linie sourozenců, kteří svým vystupováním mění dějovou osu zásadním způsobem. Ani toto rozdělení ale není konečné, pohádky, ve kterých vystupují sourozenecká seskupení, lze dále rozdělovat dle vzájemného vztahu bratrů a sester na tzv. rivalitu a solidaritu.²³ Jako podobné se pak mohou jevit pohádky Víly, Popelka aneb skleněný střevíček a Princ Chocholouš, ve kterých vidíme sourozeneckou rivalitu. Základní problematikou vztahů je rozdíl mezi jednotlivými sourozenci, ti negativní z nich dokonce závidí a nepřejí druhému nic dobrého. Ve Vílách a Popelce se jedná o sestry, z nichž jedna je krásnější a vlídnější a druhá je ošklivá, chamtivá a může být zlá. V Princ Chocholouši jsou hrdinové ztělesňováni Princem Chocholoušem a dvěma sestrami, přičemž jedna je krásná a hloupá a druhá sečtělá a šeredná.

V Kocourovi v botách je situace odlišná. Sourozenci vystupují pouze na začátku příběhu, kdy je rozdělováno dědictví po jejich otci. Vztah mezi nimi se zdá být také spíše rivalitní - každý touží po největším dílu nabytého majetku.

Opačným příkladem je Paleček snažící se zachránit své sourozence před zlým lidožroutem, což se mu díky záměně bratrů za lidožroutovy dcery podaří. Jedná se jednoznačně o sourozeneckou solidaritu.

Marc Soriano uvádí:

„C'est cette taille du héros qui explique ses actions et ses aventures, sa naissance dans un chou, son séjour dans l'oreille du cheval, la possibilité pour lui d'être avalé par une vache ou par un loup sans que les animaux s'en rendent compte, etc. Dans ce type des contes, le héros n'a pas de frère et sa naissance a été assez généralement souhaitée par ses parents.“²⁴

²³ M. Černoušek, 1990, s. 38

²⁴ M. Soriano, 1989, s. 181

Z uvedeného textu vyplývá, že postavení Palečka a jeho sourozenců je v tomto případě velmi netradiční. V jiných verzích pohádek je jedináčkem, protože ztělesňuje vymodlené dítě. Proto jsou rodiče ochotni se smířit i s faktem, že jejich dítě je zcela odlišné.²⁵:

V Modrovousovi stojí:

„Dans ce moment on heurta si fort à la porte, que Barbe bleue s'arrêta tout court: on ouvrit, et aussitôt on vit entrée deux Cavaliers, dui mettant l'épée à la main, coururent droit à la Barbe bleue. Il reconnut que c'étaient de sa femme, l'un Dragon et l'autre Mousquetaire, de sorte qu'il s'enfuit aussitôt pour se sauver; mais les deux frères le poursuivirent de si près, qu'ils l'attrapèrent avant qu'il pût gagner le perron.“²⁶

Hlavní hrdinka, která se nachází v obrovském nebezpečí, je zachráněna bratry. Opět je označíme jako solidární. V tomto případě se budeme zabývat ještě jednou zajímavostí. Zvláště působí počet sourozenců. Při pozorném čtení si uvědomíme, že sestra hlavní představitelky Anna se neobjevuje ani na svatbě, ani není pozvána do domu Modrovouse, přesto ve chvíli, kdy Modrovous chce manželku zabít, vyhlíží Anna se svou sestrou bratry.²⁷ Úloha Anny je pravděpodobně nezbytná z důvodu dialogu. Monolog hlavní představitelky by v tomto kontextu působil nevhodně.

Autor používá specifický počet sourozenců. Jsou dva, tři nebo je jich sedm²⁸. Dle Marca Soriana má jejich použití kořeny v lidové tradici, odkud pohádky částečně pocházejí. Zároveň určují rytmus celého příběhu. Počty sourozenců jsou často zrcadlově vyrovnány, např. v Palečkovi. V jiných textech lze zpozorovat nejen specifický počet sourozenců, ale také i shodné počty úkolů, kouzel, víl apod. zejména pak v pohádce Popelka aneb skleněný střevíček. Popelka má dvě sestry, víla jí daruje troje šaty apod. V tomto případě ale autor zcela nedodrží tradici, plesy se konají jen dva, jak píše Marc Soriano²⁹:

²⁵ M. Soriano, 1989, s. 181

²⁶ Ch. Perrault, 1991, s. 128

²⁷ Dle: M. Soriano, 1989, s. 166

²⁸ Sám Charles Perrault pocházel se sedmi dětmi. Někteří z bratrů dosáhli úspěšné kariéry na dvoře Ludvíka XIV. Claude Perrault se věnoval architektuře, byl členem Vědecká akademie, Jean Perrault se stal advokátem a Pierre Perrault finančníkem.

²⁹ Tento záměr je možné přiřadit k myšlenkovému přesvědčení autora, zastával moderní názory, že tradice by měla být obměňována. Dle: M. Soriano, 1989, s. 142

„L’auteur veut visiblement respecter ce rythme ternaire qu’il juge, avec raison, traditionnel, mais en même temps il désire éviter la monotonie qui pourrait résulter la répétition de la même scène.“³⁰

Je tedy patrné, že Charles Perrault se chtěl vyhnout zavedené tradici a do svého díla vpustit svěží dynamiku a rychlý spád vyprávění. Nutno říci, že i tento nový model se zdá být účinným, pohádka nepůsobí dojmem, že by v ní něco chybělo, a čtenář se necítí být „okraden“ o vypuštěnou část textu.

Dle Encyklopedie literárních žánrů³¹ je opakování jednotlivých motivů charakteristickým znakem pohádky. V Popelce navíc dochází ke gradující variaci, úkol se opakuje a je stále náročnější, na druhý ples má Popelka ještě krásnější šaty než na předchozí. Michal Černoušek tuto problematiku vysvětluje takto:

„Třikrát opakovaný bál a trojí návrat do skromných podmínek domova, k popelu – v souvislostech osudu Popelky vystupuje magická trojka nikoliv jako čarodějný princip a hermetická moudrost, ale jako zcela realistická potřeba a nutnost ozkoušet lásku prince. Není princův zájem jen náhlé citové vzplanutí? Vydrží jeho touha i na další večer?“³²

Dle tohoto úryvku můžeme konstatovat, že uvedený efekt opakování jednoho motivu není jen literární záležitostí, ale také psychologickou. Toto propojení dvou důležitých aspektů činí pohádku Popelka nadčasovou.

Abychom dokončili charakteristiku všech příbuzenských vztahů, které se v pohádkách v próze objevují, nesmíme zapomenout i na ty méně popisované - vztahy mezi rodiči a dětmi, i když je samozřejmě nemůžeme označit jako méně důležité. Jsou přítomny v každé pohádce, rodiče vystupují v úvodu, představují hlavního hrdinu a případně ještě řídí svým rozhodnutím jeho další osud.

1.2.3 Role materiálního zajištění, chudoby a bohatství v pohádkách

Role materiálního zajištění a touhu po majetku sledujeme v pohádkách Modrovous, Kocour v botách, Víly, Popelka aneb skleněný střevíček a Paleček.

³⁰ M. Soriano, 1989, s. 139

³¹ D. Mocná, J. Peterka a kol., 2004, s. 378

³² M. Černoušek, 1990, s. 66

Velmi podobné se jeví bajky Popelka aneb skleněný střevíček a Víly. V obou dominují sesterská seskupení, z nichž jedna sestra je krásná a skromná, další je (jsou) závistivé a touží po penězích a moci. Jedná se o symetrický detail pohádky, který ji vyvažuje. Starší zlá sestra je podobná matce a mladší je po otci, který je ovšem mrtvý a v pohádce nevystupuje.³³ Starší působí mladší různá utrpení, aby tím daly najevo svou závist. Nakonec ale zvítězí spravedlnost a štěstí a bohatství je souzeno ušlechtilější. V závěru se pohádky liší, Popelka má dobré srdce a postará se o své sestry, Franuška je odvrhnutá vlastní matkou a zahyne v lese.

Sourozenecká dvojice figuruje i v příběhu Princezna ve spícím lese. Mezi bratrem a sestrou nedochází k žádné rivalitě, jejich počet není nijak zásadní pro celou dějovou linii.

Modrovous nese odlišný charakter. Hlavní ženská představitelka podlehne kouzlu bohatství a za cenu nešťastného života po boku nemilovaného partnera přistoupí na nabídku sňatku. Ráda se chlubit nabytým majetkem. Úvodem by mohla působit velmi naivně a chamtivě, na konci příběhu ale vidíme, že se poučila a myslí i na ostatní. Modrovous vlastní domy na venkově, domy ve městě, kočáry, zlato, stříbro aj. Všechny tyto předměty byly považovány za majetek na konci 17. století. Dochází k aktualizaci pohádky. A to i v případě bratrů hlavní hrdinky, jeden z nich je mušketýr, druhý dragoun.³⁴ Podobný charakter nabízí i pohádka Kocour v botách.

„Les partages furent bientôt faits, ni le Notaire, ni le Procureur n'y furent point appelés.“³⁵

Pasáž se nachází v úvodu pohádky a díky vyjmenovaným povoláním se dokážeme rychleji a snadněji zorientovat v problematice doby, ve které byly příběhy napsány.

Z hlediska materiálního zajištění je v pohádce Paleček pro čtenáře poněkud nepochopitelný přístup rodičů k vlastním dětem. Příběh navozuje pocit, že pokud nemá člověk peníze, musí jít stranou i mateřský cit. Je velmi zarážející, že rodiče jsou ochotni vzdát se svých dětí, protože by je neuživil. Každý rodič logicky jedná opačně – chce mít své dítě u sebe za jakýkoliv podmínek. Na závěr by mohlo dojít i k zavržení rodičů jejich dětmi, sourozenci se ale vrátí domů. Paleček přináší lidožroutovo bohatství, za které nakoupí pro otce a bratry úřady. Takový závěr pohádky je velmi netypický. Tradičně bychom mohli očekávat závěrečnou frázi: „Žili šťastně až do smrti“. Netypičnost souvisí se společenským postavením Ch.

³³ Dle: M. Soriano, 1989, s. 139

³⁴ Dle: M. Soriano, 1989, s. 166

³⁵ Ch. Perrault, 1991, s. 137

Perraulta³⁶ a čtenářů, pro které byly pohádky určeny³⁷. V této části pohádky je patrné i názorové zaměření autora.³⁸

Obecně se v dílech hovoří o všech třech společenských vrstvách.

Nejvýrazněji se hodnota společenského postavení jeví v Kocourovi v botách. Chytrý Kocour zalže králi o původu svého pána, do kterého se zamiluje krásou a bohatstvím omámená princezna

Podobně se chová i žena z Modrovouse. Zaslepena představou bezstarostného života akceptuje nabídku k sňatku neatraktivního nápadníka. Je třeba i zmínit vlastnost, která je velmi typická pro všechny ženy a kterou je velmi těžké překonat – zvědavost. Čtenář tuto vlastnost akceptuje bez většího povšimnutí.

Z analýzy je patrné, že pohádka Červená Karkulka se liší od ostatních zejména svou dějovou osou. Nejedná se o příběh, v němž vystupují sourozenecká seskupení, nedochází k přímé konfrontaci kladné a záporné postavy, která by vyvrcholila ve šťastný závěr. Pohádka končí tragicky, vlk sní babičku i Karkulku.

1.2.4 Polarizace postav a zázračný element

Při rozdělování pohádkových postav na kladné a záporné docházíme k závěru, že ani v tomto případě je nelze jednoznačně přiřadit do těchto dvou skupin, i zde musíme počítat s kategorií postav neutrálních. Mezi kladné postavy zařadíme Princeznu ve spícím lese s princem a dětmi, Červenou Karkulku s babičkou, hraběte z Kočárova, mladší dceru z pohádky Víly, Popelku, prince Chocholouše a princezny z téhož příběhu, Palečka, manželku lidožrouta z pohádky Paleček. Jako záporné postavy vystupují Modrovous, matky s dcerami z příběhů Popelka aneb skleněný střevíček a Víly. Neutrální postavy zahrnují rodiče Palečka a manželka Modrovouse.

Rodiče Palečka jsou jako neutrální označeni proto, že i přes lásku ke svým dětem je dokáží obětovat. Nechovají se ale jako přímí původci zla. Manželka Modrovouse vystupuje v úvodu jako panovačná a vychloubavá žena, která se nechala zaslepit bohatstvím. Rozhodně si ale

³⁶ Na dvoře Ludvíka XIV. působil jako vrchní kontrolor královských staveb, úzce spolupracoval s finančním kontrolorem Jean-Baptiste Colbertem, který podporoval intervenční politiku a rozvoj průmyslu a obchodu. Ch. Perrault se v roce 1671 stal členem Francouzské akademie, ve které zavedl svobodnou volbu a hlasování.

³⁷ Pohádky Ch. Perraulta byly vytvořeny pro francouzskou aristokracii, ve které se Ch. Perrault pohyboval. Často se předčítaly dětem a ženám pro zábavu. Zároveň procházely přísnou královskou cenzurou. Dle: M. Soriano, 1989.

³⁸ Charles Perrault patřil k zastáncům moderního přístupu v literatuře. Věřil v pokrok a chtěl dát šanci i novým autorům. Tvrdil, že antická literatura není špatná, jen by se měla dál vyvíjet a inovovat.

nezaslouží takové potrestání, jaké jí chystá manžel. V závěru pohádky prokáže ušlechtilost, rozdělí se o nabyté bohatství s ostatními.

Postavy zvířecí jsou dvě – kocour a vlk. Neoplývají kouzelnou mocí, jejich zázračnost spočívá ve schopnosti chovat se jako lidé. Jedná se o postavy velmi vychytralé. Kocour svou inteligencí pomůže zklamanému pánovi, vlk chce pouze uspokojit vlastní fyzickou potřebu:

„Le petit chaperon rouge se déshabille, et va se mettre dans le lit, où elle fut bien étonnée de voir comment sa Mère-grand était faite en son déshabillé. Elle lui dit : « Ma mère-grand, que vous avez de grands bras ! — C'est pour mieux t'embrasser, ma fille. — Ma mère-grand, que vous avez de grandes jambes ! — C'est pour mieux courir, mon enfant. — Ma mère-grand, que vous avez de grandes oreilles ! — C'est pour mieux écouter, mon enfant. — Ma mère-grand, que vous avez de grands yeux ! — C'est pour mieux voir, mon enfant. — Ma mère-grand, que vous avez de grandes dents ! — C'est pour manger. » Et en disant ces mots, ce méchant Loup se jeta sur le petit chaperon rouge, et le mangea. “³⁹

Při četbě výše uvedeného textu docházíme k zajímavému závěru – vlk je typickou antropomorfizovanou postavou, projevující se znaky zcela typickými pro jednání člověka. Stejnou definici praktikujeme i v případě kocoura.

Mimo antropomorfizované a groteskně zkreslené postavy (lidožrout) nalezneme ještě další typy. Většina hrdinů spadá do zbývajících dvou kategorií – postavy plošné, bez psychologie (zásadně neovlivňují dějovou linii příběhu, nejčastěji jsou to rodiče hrdinů) a postavy typizované konstantním znakem a rolí (v této kategorii se nachází hlavní hrdinové, nejvýrazněji působí Červená Karkulka, Popelka, Modrovous, Popelka a Princ Chocholouš, jejich typický znak je snadno vizuálně rozpoznatelný).

Zázračné a nadpřirozené postavy jsou přítomny v každé z analyzovaných pohádek. Ve všech mění zásadně dějovou linii. Obecně lze konstatovat, že bez zázračných postav by se příběhy nemohly odehrát v podobě, v jaké je napsal Charles Perrault.

V příbězích Princezna ve spícím lese, Víly, Popelka aneb skleněný střevíček a Princ Chocholouš vystupují víly. V pohádkách Popelka aneb skleněný střevíček a Víly osud hlavních hrdinek změní hodné víly, které rozpoznají dobrotu a ušlechtilost dívek. Pomohou jim kouzelným darem k bohatství a ke štěstí. V tomto případě víly zařadíme mezi kladné kouzelné postavy.

³⁹ Ch. Perrault, 1991, s. 114 a 115

Pokud půjdeme ještě hlouběji, zjistíme, že v pohádce Víly vystupuje pouze jedna víla, ačkoliv název je odlišný.⁴⁰

V díle Princezna ve spícím lese se prezentuje celkem sedm kouzelných víl. Šest z nich je hodných a přisoudí princezně kladné vlastnosti. Sedmá víla, která je rozzlobená na královskou rodinu, protože ji zapomněli pozvat na hostinu, se pomstí malé princezně a předurčí ji k věčnému spánku. Z textu vyplývá, že tato víla je zápornou postavou s kouzelnou mocí, zbylých šest se řadí mezi kladné postavy. Z šesti zmíněných je jedna v příběhu zvýrazněna, k princeznu přistupuje jako poslední a mění věštbu věčného spánku na věštbu spánku stoletého. Nemá tak silnou moc jako záporná víla.

I v pohádce Princ Chocholouš víla zastává roli sudičky. Přisoudí Chocholoušovi i královským sestrám fyzický vzhled a inteligenční rozsah. Víla je označena jako neutrální, změní osud hrdinům, ale jednoznačně nepřisuzuje postavám štěstí a bohatství. Zároveň není původcem zla.

Pro pohádky Kocour v botách, Paleček a Princezna ve spícím lese je typická přítomnost postavy lidožrouta. Jsou to postavy záporné. lidožrouta dle Encyklopedie literárních žánru⁴¹ definujeme jako groteskně zkreslenou postavu.

Paleček a Kocour v botách poráží lidožrouta díky své vycytralosti. Princezna ve spícím lese má odlišný charakter, lidožroutka není poražena v přímém boji, na konci příběhu se sama obětuje.

Červená Karkulka neskrývá mnoho zázračných efektů, které by hrdince pomohly. V pohádce se objevuje pouze vlk s lidskými vlastnostmi, oplývá navíc schopností, kterou nemá člověk, dokáže sníst babičku i Karkulku.

Hlavní hrdina stejnojmenného příběhu Modrovous je označen jako záporná postava s kouzelnou mocí. Vlastní přepychový dům⁴², ve kterém se nachází kouzelná místnost. Jeho ženu prozradí další zázračný element, se kterým se v pohádce setkáváme. Je to kouzelný klíč, který se zbarví krví, jakmile žena poruší slib a podívá se do tajné komnaty.

Rozdělení pohádkových hrdinů na škůdce a pomocníky je v případě pohádek v próze složitější, jak zjistíme v následující kapitole, je to způsobeno zejména neambivalentností některých postav. U těch jednoznačných je rozřazení jednoduché, funkce škůdce

⁴⁰ Dle M. Soriano, 1989, s. 140.

⁴¹ D. Mocná, J. Peterka a kol., 2004, s. 378

⁴²Ch. Perrault se při tvorbě pohádky nechal inspirovat svým domem, ve kterém žil. Dům Modrovouse v některých detailech připomíná autorovo obydlí. Dle: M. Soriano, 1989.

koresponduje s kladnými postavami, respektive s kladnými vedlejšími postavami, nikoliv s kladnými hlavními hrdiny, funkce pomocníka naopak s jakoukoliv zápornou postavou

1.2.5 Úloha citu v jednotlivých příbězích

Láska a cit také zdatně ovlivňují příběhy a chování jednotlivých hrdinů. Nejvýrazněji můžeme jejich projevy vysledovat v pohádkách Princezna ve spícím lese a Popelka aneb skleněný střevíček. Šťastného závěru je dosaženo nejen pomocí kouzelné moci nadpřirozených postav, ale také díky síle ušlechtilého citu. Princezna ve spícím lese je odsouzena ke stoletému spánku, princ ji hledá, protože ji miluje. Stejný děj se odehrává i v případě Popelky. Při pozdním odchodu z královského plesu ztratí skleněný střevíček, který pomůže princovi najít si tajemnou krásku, do které se zamiloval:

„On l’apporta chez les deux soeurs, qui firent tout le possible pour faire entrer leur pied dans la pantoufle, mais elles ne purent en venir à bout. Cendrillon qui les regardait, et qui reconnut sa pantoufle, dit en riant : « Que je voie si elle ne me serait pas bonne ! » Ses soeurs se mirent à rire et à se moquer d’elle. Le Gentilhomme qui faisait l’essai de la pantoufle, ayant regardé attentivement Cendrillon, et la trouvant fort belle, dit que cela était juste, et qu’il avait ordre de l’essayer à toutes les filles. Il fit asseoir Cendrillon, et approchant la pantoufle de son petit pied, il vit qu’elle y entra sans peine, et qu’elle y était juste comme de cire.”⁴³

Skleněný střevíček reprezentuje nezbytný kouzelný předmět, který Popelku dovede až k vysněné lásce a ke štěstí. Díky němu hrdinka vstupuje do jiného světa, do světa krásy a bohatství. Může symbolizovat i usmíření a vítězství dobra, případně spojení prince a Popelky.

⁴⁴ Střevíček je navíc ještě výjimečný materiálem, ze kterého je vyroben. Nikdo by nedokázal chodit ve skleněné obuvi, aniž by ji poškodil. I z tohoto poznatku vyplývá, že se jedná o výjimečný předmět s nadpřirozenou schopností. Dle Michala Černouška střevíček poukazuje na orientální původ pohádky, což dokazuje malá nožka Popelky a drahý a vzácný materiál. Předmět je možno vnímat i jako symbol identifikace – dovede prince k pravé Popelce. Navíc nám pomáhá orientovat se v otázce věku a pohlaví hlavní hrdinky, přivádí nás do světa

⁴³ Ch. Perrault, 1991, s. 163

⁴⁴ Dle: M. Černoušek, 1990, s. 67

dospělé ženy. Velký prostor zaujímá i řešení problému mezilidských vztahů mezi staršími a mladšími ženami a dcery s matkou (v tomto případě s nevlastní matkou).⁴⁵

Zajímavým postřehem se zdá chování jednotlivých postav v závěru pohádek. Princezna ve spícím lese si prince vezme, ale nedochází k probuzení polibkem, neproběhne pompézní královská svatba. Dle Marca Soriana se Princezna přibližuje Panně Marii. Čtenář předpokládá, že princ probudí svou vyvolenou polibkem a děti se jim narodí z naplněné lásky. V tomto případě Princezna nezhrěší, ale porodí. Hovoříme o naprosté čistotě hrdinky.⁴⁶ Příběh pokračuje životem princezny a prince, navazuje jejich další osud a boj s lidožroutkou. Popelka by měla podle předpokladů v závěru potrestat své zlé sestry, ale ona jim odpustí, vezme je na zámek a zajistí jim blahobyt.

Silné působení lásky se objevuje v pohádce Princ Chocholouš. Příběh je vystaven na kontrastu krásy a ošklivosti, na konci ale hrdinové dokážou, že fyzický vzhled není v lásce nejdůležitějším elementem.

Jiným druhem lásky, který v pohádkách působí, je láska sourozenecká. Projevuje se v pohádkách Modrovous, kdy bratři zachrání sestru před manželem. Samozřejmě ji nelze přehlédnout ani v pohádce Paleček., kde se hlavní hrdina postará nejen o sebe, ale i o svých šest sourozenců.

Nejméně se v pohádkách projevuje láska rodičovská. Setkáváme se s ní v každé pohádce, nejvýrazněji ovlivňuje děj v příbězích Víly, Popelka aneb skleněný střevíček a Paleček. V textu Princezna ve spícím lese se objevují děti Princezny, dívka nese jméno Jitřenka. Její jméno je spojeno s původem pohádky.⁴⁷

1.3 Závěrečná shrnutí

V pohádkách veršem i v próze vystupují kladní, záporní i neutrální hrdinové.

Již v této kapitole se setkáváme v prvních náznaky ambivalence některých hrdinů.

Představitelé obdařeni různými psychologickými i materiálními vlastnosti nejčastěji řeší otázku bohatství a chudoby. Mezi nejdůležitější psychologické aspekty se řadí vychytralost a schopnost bezmezně milovat v kladném i záporném slova smyslu.

⁴⁵ Dle: M. Černoušek, 1990, s. 37

⁴⁶ M. Soriano, 1989.

⁴⁷ Pohádka vychází z textu Anciennes Chroniques de Perceforest a zejména z pohádky Le Soleil, la Lune et Thalie. Dle: M. Soriano, 1989, s. 125

V pohádkách veršem není obecně nutná přítomnost zázračné postavy, zápletka je v Girseldě a Oslí kůži postavena pouze na problematice mezilidských vztahů, naopak je tomu ve Směšných přáních, kde hlavním tématem je touha po bohatství.

V pohádkách v próze je zásah nadpřirozené síly do děje nezbytný. Pohádkové příběhy jsou vystaveny na problémech interpretující strasti běžného života. Jedná se o složitost mezilidských vztahů (otázka solidarity a rivality mezi jedinci) a s tím související společenské rozdíly. Zásadně dokáže děj měnit cit, nejčastěji je to pak láska, která ovlivňuje jednání postav, jejich vůli a činy.

2 Jednoznačnost postav

Všeobecně lze konstatovat, že pohádkové postavy jsou v příbězích prvoplánově rozdělovány na kladné a záporné⁴⁸. V předešlé kapitole se hovoří i o postavách neutrálních. Nyní se budeme zabývat zdánlivou jednoznačností tohoto třídění a přiřazováním rolí škůdce a pomocníka pohádkovým hrdinům.

2.1 Jednoznačnost postav v pohádkách veršem

2.1.1 Griselda a Oslí kůže

Z pohádky Griselda studie zkoumá postavu hlavní hrdinky a prince. Jak vyplývá ze základní typologie postav, Griselda se jeví jako kladná postava. Nepředstavuje přímého původce zla a tedy ani škůdce, v analyzovaném textu je popisována jako spanilá a ušlechtilá osoba. Ovšem při důkladnějším zkoumání musíme dojít k závěru, že i ona by mohla nést zodpovědnost za zlé zacházení manžela s ní a jejich dcerou. Griselda i přes svůj půvab a dobré chování působí na čtenáře jako plachá a stydlivá dívka. Víme, že pochází z nižší společenské vrstvy než její manžel. Je přesvědčená, že bohatství a lásku, které získala sňatkem s královským synem, si musí zasloužit.

*„Pour m'éprouver mon Epoux me tourmente,
Dit-elle, et je vois bien qu'il me fait souffrir
Qu'afin de réveiller ma veryu languissante,
Qu'un doux et long repos pourrais faire périr.“⁴⁹*

Griselda snáší s trpělivostí veškerá rozhodnutí svého chotě. V tomto případě by za nevhodným chováním prince nemusela stát jen zlá povaha, ale i absence typicky ženských vlastností Griseldy. Žena by měla být rovnocenným partnerem muže. Měla by umět vyjádřit svůj názor a být průbojnější a on by ji měl respektovat. Muž by měl mít snahu neustále svou ženu dobývat. Princ postrádá veškeré tyto vlastnosti u své manželky, proto změní charakter svého chování. Nelze proto obecně vyjádřit, že princ v sobě nese skrytou zlobu, jen se zklamal a vyprchala z něho láska.

⁴⁸ Vycházíme z tvrzení M. Černouška, 1990, s. 20

⁴⁹ Ch. Perault, 1991, s. 33

V Oslí kůži působí nejednoznačně postava krále–otce. V úvodu příběhu je popisován jako krásný a vznešený muž, dobrý bojovník, kterému záleží na osudu království, ve kterém vládne. Svou ženu oddaně miluje, zlomí ho její smrt. V tento okamžik nastává obrat, v králi se probudí touha pojmout za manželku vlastní dceru. Pokud půjdeme ještě hlouběji, zjistíme, že by nebylo správné krále za tento čin odsoudit. Jedná jako zoufalý muž, který ztratil partnerku svého života, je zaslepen představou znovunabytého štěstí.

Dalším faktem, který nás přesvědčuje o nejednoznačnosti postav prince z Griseldy a krále z Oslí kůže, je absence závěrečného zápasu mezi dobrem a zlem. Je tedy možné postavám připsat roli škůdce? Z textů vyplývá, že ano, protože v případě, kdyby se neobjevila jejich bezmezná touha po sňatku s vlastním dítětem, postavy by vůbec nebylo možné označit jako záporné a ani jako škůdce, který svým jednáním škodí hlavní kladné hrdince (hrdinovi).

*„Que le père de l'Epousée,
Qui d'elle autrefois amoureux
Avait avec le temps purifié les feux
Dont son âme était embrassé.
Il en avait banni tout désir criminel
Et de cette odieuse flame
Le peu qui restait dans son âme
N'en rendait que plus vif son amour paternel.
Dès qu'il la vit : « Que béni soit le Ciel
Qui veut bien que je te renvoie,
Ma chère enfant », dit !il ; en tout pleurant de joie“⁵⁰*

Z této ukázky je patrné, že králové–otcové si své nemorální jednání uvědomují a jejich láska se změní zpět na otcovskou. V tomto okamžiku se ze škůdců stanou opět pomocníci. Je velmi zajímavé sledovat změny rolí těchto postav v příběhu.

2.1.2 Směšná přání

Postavy z pohádky Směšná přání jsme v předešlé kapitole zahrnuji do kategorie postav neutrálních, protože jejich jednání nevykazuje znaky jasné polarizace postavy. Nedokážeme

⁵⁰ Ch. Perrault, 1991, s. 74

je zařadit ani mezi škůdce, ani mezi pomocníky. Citová labilita se neprojevuje. Hrdinové řeší v pohádce zdánlivě povrchní záležitosti, jako jsou bohatství a fyzická krása:

*„Je pourrais bien, disait-il pour à part soi,
Après un malheur si funeste,
Avec le souhait qui me reste,
Tout d'un plein saut me faire Roi.
Rien n'égale, il est vrai, la grandeur souveraine;
Mais encore faut-il songem
Comment serail faite la reine,“⁵¹*

I přes velké vnitřní dilema však hrdina do svého přemýšlení nevkládá žádný cit. I když se jedná o postavu neutrální, můžeme ji vnímat spíše záporně, chamtivost hlavních představitelů se řadí mezi negativní vlastnosti.

2.2 Jednoznačnost postav v pohádkách v próze

2.2.1 Červená Karkulka

Jako první se zaměříme na hlavní postavu stejnojmenné pohádky. Na první pohled kladná hlavní hrdinka Červená Karkulka nese i některé znaky, které tuto domněnku vyvracejí. Karkulka je krásná a hodná, z děje je ale zřejmé, že je také naivní a dalo by se říci i hloupá. Neodhadne vypočítavost vlka, který přelstí nejen ji, ale i babičku. Karkulka nepozná vlkův převlek, což se jí stane osudným.

Všeobecně Karkulka působí odlišným dojmem než ostatní pohádky v próze. Již v úvodní kapitole byly uvedeny rozdíly mezi hlavní hrdinkou Karkulkou a dalšími postavami ostatních příběhů. Zajímavostí je přítomnost dvou domovů – ten, ve kterém žije Karkulka s rodiči a pak babiččin domek za lesem. Během zkoumání původu pohádky se setkáme s teorií, že postava antropomorfizovaného vlka pochází z obrazovotvorné moudrosti lidové slovesné tvořivosti

⁵¹ Ch. Perault, 1991, s. 85

zejména ze zkušenosti lidí se smečkami vlků a s tzv. lykantropií⁵², tedy proměnou člověka ve vlka.⁵³

2.2.2 Modrovous

V Modrovousovi se vrátíme k postavě jeho manželky, kterou jsme v předchozí kapitole označili jako neutrální postavu. Tato postava je velmi rozporuplná. V úvodu pohádky se chová vychloubačně, zve přátele a známé na návštěvu, aby mohla ukazovat sňatkem nabytý majetkem. V okamžiku, kdy má být potrestána za porušení slibu, čtenář automaticky začne vnímat hrdinku jako kladnou postavu. Logicky ale musíme usoudit, že záleželo pouze na ní, jestli poruší slib, který dala manželovi. Zvědavost nakonec zvítězila. A za každým porušením pravidla následuje trest. Vidíme, že problematika postavy nespočívá v trestu samotném, ale v jeho míře. Je nepřiměřený. Situace je ještě umocněna Modrovousem samotným, který je od začátku popisován jako ošklivý a nerudný muž, poté se ještě čtenář dozvídá o předchozích zavražděných milenkách. Bez rozmyšlení jej přijímáme záporně, i když svou ženu miluje. Je těžké odhadnout, zda by se v něm probudila zloba, kdyby manželka neporušila dané slovo. Nakonec tato hrůzná zkušenost ženu morálně napraví.

2.2.3 Kocour v botách

Hrabě z Kočárova v pohádce Kocour v botách je zařazen mezi kladné postavy. Jeho úloha v příběhu ale není nezbytná, postava vystupuje jen jako prostředník mezi králem a kocourem. Popíšeme ho jako hrdinu, který i bez ušlechtilých činů ke štěstí a bohatství dojde. Musíme ale konstatovat, že jeho postava nenese žádné záporné rysy, pouze se prezentuje v pozadí všech událostí. Nereprezentuje ani jednoznačně kladnou postavu, lze ji tak vnímat na základě úvodní části pohádky. Tři bratři si rozdělují dědictví, nejmladšímu zůstane pouze kocour:

„Un Mernier ne laissa pour tous biens à trois enfants qu'il avait, que son Moulin, son Ane, et son Chat. Les partages furent bientôt faits, ni le Notaire, ni le Procureur n'y furent point appelés. Ils auraient eu bientôt mangé tout le pauvre patrimoine. L'aîné eut le Moulin, le second eut l'Ane, et le plus jeune n'eut que le Chat.“⁵⁴

⁵² Často u takto postižených lidí nedocházelo k přeměně, ale trpěli neznámou duševní chorobou, která u ostatních připomínala právě přeměnu ve vlka. Dle: M. Černoušek, 1990, s. 146

⁵³ Dle: M. Černoušek, 1990, s. 145

⁵⁴ Ch. Perrault, 1991, s. 137

Hrdiny je nám líto, protože vidíme, že majetek po otci je rozdělen nespravedlivě. Přejeme mu, aby nepoměr byl vykompenzován jiným způsobem.

2.2.4 Popelka aneb skleněný střevíček

Slečnu Teklu v Popelce aneb skleněný střevíček jsme proklamovali jako zápornou postavu. Nevlastní sestra hlavní představitelky se podílí na podlých činech společně se svou starší sestrou a matkou. Popelce působí mnohá trápení, využívají ji jen jako služku. V situaci, kdy se macecha a nevlastní Popelčiny sestry chystají na ples, hrdince se posmívají, ačkoliv Popelka je učesala a připravila. Starší ze sester a macecha nazývaly Popelku jen Upopelencem, kdežto mladší používala mírnější výraz:

„Lorsqu'elle avait fait son ouvrage, elle s'allait mettre au coin de la cheminée, et s'asseoir dans les cendres, ce qui faisait qu'on l'appelait communément dans le logis Cucendron. La cadette, qui n'était pas si malhônnette que son aînée, l'appelait Cendrillon“⁵⁵

Část pohádky ukazuje vlídnější povahu mladší z nevlastních sester. Nechtěla hlavní hrdinku nazývat hrubým výrazem jako její starší sourozenec, vybrala proto mírnější jméno – Popelka. U postavy ale musíme trvat na původním rozdělení, i přes některé kladné vlastnosti převažují ty záporné, postava působí v roli škůdce.

2.2.5 Paleček

Velmi rozporuplnou figurou je postava manželky lidožrouta. Kladně vyznívá její snaha pomoci Palečkovi a jeho bratrům. Ukryla je před manželem, ale on je našel. Jak je ale možné, že žena, která byla jistě člověkem, dokázala žít s lidožroutem? Proč ji také nesnědl? V textu najdeme:

„Ah, dit-il, voilà donc comme tu veux me tromper, maudite femme ! Je ne sais à quoi il tient que je ne te mange aussi ; bien t'en prend d'être une vieille bête.“⁵⁶

⁵⁵ Ch. Perrault, 1991, s. 159

⁵⁶ Ch. Perrault, 1991, s. 192

V tomto okamžiku považuje lidožrout manželku za starou, ale mají sedm dcer, musel ji znát i v době, kdy byla mladší. Odpověď je prostá, lidožrout svou ženu miluje, jeho láska je silnější než chuť na lidské maso. I žena lásku opětuje, dokáže přijmout lidožroutovy vlastnosti a stát po jeho boku v dobrém i zlém:

„La bonne femme fort effrayée lui donna aussitôt tout ce qu'elle avait : car cet Ogre ne laissait pas fort bon mari, quoiqu'il mangé les petits enfants.“⁵⁷

Ze stejného důvodu není lidožrout schopen sníst ani svoje dcerušky, ačkoliv nejraději má malé děti. Logicky následuje další otázka, proč hrdinka zachraňuje Palečka a jeho sourozence? Z lásky by je měla obětovat manželovi, aby se nasytil. Musíme ale počítat s jejím lidským původem, který v ní zanechal znaky lidskosti, jako jsou lítost a slitování. Zželí se jí Palečka a jeho rodiny, rozhodne se je zachránit. V předchozí kapitole jsme ženu označili jako kladnou pohádkovou postavu, z textu vyplývá, že i přes snahu zachránit děti před lidožroutem, akceptuje manželovy návyky, tolerantně přihlíží, jak pojídá lidi. Nedá se proto s určitostí říct, že se jedná o kladnou figuru příběhu. Lidožrout vykazuje chování záporné postavy, jediným lidským znakem se může zdát schopnost milovat svou rodinu. Lidožroutova žena zaujímá v pohádce obě role – pomocníka (pomůže Palečkovi a jeho sourozencům) i škůdce (bez zaváhání sleduje nesprávné počínání manžela).

2.3 Závěrečná shrnutí

Z uvedené analýzy docházíme k závěru, že některé postavy, které na první pohled vystupují jako jednoznačně kladné nebo záporné, mohou oplývat i vlastnostmi opačného charakteru.

V pohádkách veršem Oslí kůže a Griselda, které se velmi podobají svou zápletkou, nejednoznačně vnímáme postavu Griseldy a králů-otců. Ve Směšných přáních téměř chybí charakterové vlastnosti hlavních představitelů, které by nám pomohly určit jejich polarizaci.

V pohádkách v próze dojem kladného hrdiny často navozuje akt nespravedlnosti (nespravedlivé dělení majetku, nepřiměřený trest), jak je tomu v případě hlavní hrdinky v Modrovousovi a hrdiny v Kocourovi v botách.

Prezence lásky, kterou některé postavy chovají k bližnímu svému, evokuje pozitivní pocit a postavy vnímáme jako kladné (případ manželky lidožrouta v Palečkovi). A naopak si musíme

⁵⁷ Ch. Perrault, 1991, s. 196

uvědomit, že i některé postavy, které se na první pohled jeví záporně, mohou mít i opačné charakterové vlastnosti (lidožrout).

Jednotlivé postavy není možné označit jako škůdce nebo pomocníky, jejich role v příběhu se může měnit (zejména postavy krále-otce v pohádkách Griselda a Oslí kůže).

3 Morální význam pohádek Charlese Perraulta

Kapitola se věnuje morálnímu poslání pohádkových příběhů. Zabývá se vlivem na čtenáře. Analyzuje morality nacházející se v závěru každé pohádky. Budeme zkoumat i postavení pohádkových hrdinů vzhledem k morálním poučením. Jsou samy postavy nositelem naučení? V úvodu kapitoly budeme charakterizovat pohádku jako literární žánr určený dětem. Takové dílo se nazývá intencionální. My však z historického kontextu víme, že pohádky Charlese Perraulta jsou neintencionální, tedy prvotně nebyly určeny dětskému čtenáři. Postupem času se staly trvalou součástí dětské literatury a vzdělanosti. Tento proces může být spontánní nebo naopak záměrný pod vlivem literární výchovy, školní četby apod. Zároveň se pohádky staly populární pro dětského čtenáře díky jejich dalším adaptacím – příběhy se dostaly do komiksů, do filmů apod., tedy do stylů přístupných široké veřejnosti.⁵⁸ Charles Perrault vytvořil pohádkové dílo, které striktně neodpovídá tradičnímu ideálu. Dokázal příběhy uvolnit a aktualizovat. Pohádky vypráví o minulosti, ale zároveň se shodují s budoucností.⁵⁹

Pohádka má několik funkcí, je nutné si je uvědomit, abychom mohli provést rozbor morálního významu pohádek. Mezi tyto funkce náleží estetická, didaktická, poznávací a imaginativní.

Téma je emotivní a význam pohádky směřuje k pozitivnímu závěru. Postavy jsou často nevznešené (platí to i pro Charlese Perraulta, pohádka se řadí do nízké literatury, proto je možné obsadit nevznešeného hrdinu). Je tvořena třemi žánry ze tří zdrojů: žánry, které jsou určeny dětem a mládeži, převzaté žánry (mýtus, epos, bajka, pohádka) a univerzální žánry z literatury pro dospělé.⁶⁰

Historie vzniku literatury pro děti a mládež je chudá. Neexistují o ní zmínky, přesto ale existuje. V ústní lidové slovesnosti najdeme neintencionální díla a žánry přímo určené dětem – říkadla, hádanky, poučné pohádky apod. Tato skutečnost je dána chápáním dětského jedince, byl považován za miniaturu dospělého člověka, není uznáván jako samostatná osobnost. V tomto duchu se nesla i výchova dětí z vyšších společenských vrstev. Ovšem děti si v dospělé literatuře dokázaly najít svá témata, protože korespondovala s jejich problémy.

Dětská literatura se začala vytvářet až v průběhu 18. a 19. století, což ještě prodloužilo Perraultův úspěch.

Charles Perrault nebyl jediným členem rodiny, který se zajímal o pedagogiku, v oblasti se pohyboval i bratr autora pohádek, lékař Claudie Perrault, kterého zaujala propojenost psychické a fyzické složky jedince. Jeho názory byly v rozporu s Charlesovými, který tvrdí,

⁵⁸ Dle: D. Mocná, J. Peterka a kol., 2004, s. 361

⁵⁹ Dle: M. Soriano, 1989, s. 337, 342

⁶⁰ Dle: D. Mocná, J. Peterka a kol., 2004, s. 361

že inteligence narůstá s věkem. Charles tvrdil, že dítě by mělo být milováno, a protože samo není schopno řešit problémy, mělo by být chráněno a zahrnováno příjemnými radostmi. Zároveň rodič musí být přísný, ale shovívavý. Dětská literatura by podle jeho názoru v sobě měla v závěru nést krátké morální ponaučení.⁶¹

Moralita má hned několik smyslů. Měly by v sobě obsahovat pravidlo, které chápeme a dodržujeme. Morálku je třeba chápat jako pozitivní dar, který získáváme často nemorální zkušeností. Poučení by mělo charakterizovat společnost. Posledním znakem morality je protiřečení. Pro analýzu je tento symbol nejužitečnější.

Z hlediska psychologie je pohádka určena k rozvoji fantazie a představivosti, vnáší do světa myslí řád. Ovlivňuje tzv. volní procesy.⁶² Mají výchovnou hodnotu, velmi důležitým okamžikem v ději je intervence magického činitele. Hrdina si musí nadpřirozenou pomoc zasloužit předchozím etickým chováním. Dětský čtenář hledá v pohádkových hrdinech své vlastní ideály, se kterými se ztotožňuje. Je pro něj důležitá prostá pokora a důvtip postavy. Pohádka vybízí k pocitu, že nelze žít ve velkém majetkovém přebytku. Dobro a zlo musí být jasně personifikováno a polarizováno. Neméně významný je i používaný jazyk, který v dětech rozvíjí schopnost vyjadřovat a používat metaforické myšlení.⁶³

3.1 Morální význam pohádek veršem

3.1.1 Griselda

Pohádka postrádá závěrečné morální ponaučení, se kterým se setkáme u těch ostatních. Přesto její text ukrývá poslání, ze kterého by se čtenář měl poučit. Griselda není výjimečná jen absencí morality, ale jako v jediné není přítomen magický element. Chybí i závěrečný souboj mezi dobrem a zlem. Pohádka vypráví příběh ušlechtilého a hodného prince, který radikálně změnil své chování, vyžene manželku a chce se oženit s vlastní dcerou. Nakonec ale morálně vystřízliví, dojde k usmíření a na celou událost se zapomene. V předchozí kapitole bylo řečeno, že postavy nejsou jasně polarizované, jejich role se v průběhu děje mění, přesto však čtenář vnímá Griseldu kladně a jejího muže záporně. A i když nedojde k závěrečnému potrestání zla, plyne z příběhu ponaučení. Člověk musí být trpělivý a oddaný, aby došel svého štěstí. Měl by být schopen odpustit bližnímu svému i ty nejhorší skutky. Musí si vždy

⁶¹ Dle: M. Soriano, 1989, str. 326, 329, 330, 331, 332, 333, 335 a 336

⁶² Volní proces je pochod mysli, který je zodpovědný za vědomí a rozhodování. Dělí se na aktivní (samotné rozhodování, iniciativnost) a pasivní (stálost, sebekontrola, vytrvalost). Dle: Alena Plháková 2004, str. 78

⁶³ Dle: M. Černoušek, 1990, s. 172

uvědomovat důsledky svého jednání, kterým by mohl ublížit ostatním. Sama Griselda je pak nositelem tohoto poučení. Postava hlavní hrdinky promlouvá svým jednáním ke čtenáři a ukazuje mu model správného chování. I přes skutečnost, že Griselda nevykazuje znaky naprosto kladné postavy, čtenář ji může považovat jako vzor pro trpělivost a pokoru. Vzhledem k tomu, že moralita chybí, můžeme se jen domnívat, zda Perrault skutečně chtěl, aby jeho text vyzněl tímto způsobem. U autora se totiž často setkáme s faktem, že morality zcela oponují běžné morálce.⁶⁴

3.1.2 Oslí kůže

Závěrečná formule kontrastuje s tvrzením, že moralita by oponovala běžnému uvažování:

*„Il n'est pas malaisé de voir
Que le but de ce Conte est qu'un Enfant aprenne
Qu'il vaut mieux s'exposer à la plus rude peine
Que de manquer à son devoir ;
Que la Vertu peut être infortunée
Mais qu'elle est toujours couronnée ;*⁶⁵

Z úryvku zřetelně vyplývá poučení, že člověk musí být trpělivý a musí za každých okolností dostát svým povinnostem. Upozorňuje, že je třeba jednat čestně a v tomto jednání vytrvat, když procházíme těžkou zkouškou. Autor se obrací na dětského posluchače, i když mu pohádky původně nebyly určeny. Je si vědom, že nejlépe lze formovat člověka v dětském věku a vštěpuje mu zásady správného chování.

Následující ukázka je ale mírně v rozporu s čestnými morálními představami :

*„De toute jeune Créature,
Pourvu qu'elle ait de beaux habits ;
Que sous le Ciel il n'est point de femelle
Qui ne s'imagine être belle,
Et qui souvent ne s'imagine encor
Que si des trois Beautés la fameuse querelle
S'était démêlée avec elle,*

⁶⁴ Dle: M. Soriano, 1989, s. 337

⁶⁵ Ch. Perrault, 1991, s. 74

Elle aurait eu la pomme d'or. ⁶⁶

Část textu nabádá jedince k sobeckosti a povrchnosti. Tvrdí, že krása člověka vynikne, pokud na sobě máme hezké šaty. Poučení by z jedné strany mohlo posilovat ženské sebevědomí, na straně druhé by člověk měl věřit jiným hodnotám, než jsou fyzická krása a hezké šaty, měl by věřit především sám v sebe a svůj rozum, měl by si vážit nejen své inteligence a pokory, ale ocenit je i u druhých.

Poučení v některých pasážích nevychází z textu. V příběhu, v němž převlečená princezna do oslí kůže prchá za pomoci kmotřičky a kouzelného proutku od sňatku-chtivého otce, hlavní hrdinka utíká před povinností udělenou samotným králem. I když úkol, který má splnit, je nemorální, Perrault v závěru uvádí, že je za každou cenu třeba dostát svým povinnostem. Jeho tvrzení si konkurují, při pozorném zkoumání textu bychom mohli říci, že je vždy třeba správně uvážit situaci a podle zdravého usouzení rozhodnout. Jak ale dokáže dítě samo rozhodnout složitou situaci? Dle názorů samotného Charlese Perraulta dítě není osobnost, která by byla schopná řešit problémy. Dětskému čtenáři pohádka pravděpodobně přináší pouze to poučení, které mu doporučuje dostát svým závazkům.

I v této ukázce je patrné, že hlavní představitelka se sama řídí morálními hodnotami, které jsou výchozí pro závěrečné naučení.

3.1.3 Směšná přání

Moralita v pohádce Směšná přání pojednává o problematice touhy po moci a bohatství. Celý příběh se věnuje této tématice, manželský pár v euforii, že konečně dosáhne všeho, po čem touží, horlivě a zbytečně promarní nabízenou šanci. Poučení vyplývá z textu a jeho smysl vybízí k rozvážnosti. Zde opět vidíme stejný model jako v ostatních pohádkách veršem, tj. naučení interpretuje chybu, které se dopustily hlavní postavy, a vybízí čtenáře k vyvarování se stejné nerozvážnosti.

⁶⁶ Ch. Perrault, 1991, s. 75

3.2 Morální význam pohádek v próze

3.2.1 Princezna ve spícím lese

První z analyzovaných moralit je poučení k pohádce Princezna ve spícím lese. Příběh bychom mohli rozdělit na dvě dějové linie. První vypráví o krásné princezně, kterou zhrzená víla odsoudila ke stoletému spánku, na jehož konci se objevil princ a svou vyvolenou zachránil. Druhá část se věnuje jejich manželskému soužití, princezna byla i s dětmi ohrožena princovou matkou – lidožroutkou, která si nakonec uvědomila hrůznost činu, kterého se dopustila, a spáchala sebevraždu. I závěrečné ponaučení odpovídá těmto dvěma liniím. Ovšem musíme podotknout, že první část morality se jeví poněkud zvláště:

*„Attendre quelque temps pour avoir un Epoux ;
Riche, bien fait, galant et douc,
La chose et assez naturelle,
Mais l'attendre cent ans, et toujours dormant,
On ne trouve plus de femelle,
Qui dormît si tranquillement“⁶⁷*

V případě uvedené části morality můžeme ještě pokračovat v jejím dělení. V textu se objevují dva kontrastující výroky, první tři řádky tvrdí, že není nic špatného na tom, když si muž hledá ženu delší dobu, než je standardní. Ovšem druhá část ukazuje, že u ženy se toto chování neočekává. Proč tomu tak je? Není to špatný morální příklad v dnešní době, kdy často obě pohlaví se sňatkem vyčkávají i několik let? Při hledání odpovědi na tuto otázku si musíme uvědomit historický kontext. Pohádky vznikly v období, kdy muž a žena nebyli naprosto rovnoprávní, jejich postavení se lišilo. Žena se musela v první řadě vdát, následně se postarat o manžela, domácnost a vychovat děti. Dětský čtenář se problematikou poučení příliš nezabývá, je pro něho důležité, z textu vyplývající, vítězství dobra a lásky.

Citovaná část morality je v rozporu s příběhem. Princ se neřídil pravidlem, že by bylo marné princeznu hledat, naopak hnán silou lásky a odvahy neváhal a princeznu vysvobodil. Perrault pravděpodobně přistoupil k napsání morality osobním způsobem a zohlednil výše uvedený kontext.

⁶⁷ Ch. Perrault, 1991, s. 107

K druhé části morality, která řeší závislost oddalování manželského svazku a štěstí, bychom mohli vznést připomínku, že v příběhu nedochází k odložení sňatku, princ a princezna byli oddáni ihned po vysvobození.

Poslední díl morality se liší od předchozích řádků:

*„ Mais le sexe avec tant d'ardeur,
aspire a la fois conjugale,
Que je n'ai pas la force ni le coeur,
De lui precher cette morale.“⁶⁸*

Autor přímo vstupuje do textu, hovoří v první osobě jednotného čísla. Sám se obrací na čtenáře a vyjadřuje svůj názor k předchozímu poučení. Je to první případ, kdy se s tímto úkazem setkáme, autor se v pohádkových příbězích naprosto distancuje od čtenáře, pohádky jsou vyprávěny ve třetí osobě, nenajdeme v nich žádné autobiografické prvky. V uvedené moralitě je proto důležitější forma než obsah.

V případě pohádky Princezna ve spícím lese vidíme, že hlavní hrdinka není hlavním inspiračním zdrojem pro morální naučení. Z jejího chování je navíc velmi složité usuzovat, jaké poučení by mělo přinést. Postava působí pasivně, štěstí si vyslouží trpělivým čekáním ve spánku. V závěru ani nebojuje proti lidožroutce. Možná proto se Charles Perrault uchýlil k napsání morality, která poučuje spíše v obecném smyslu, a zároveň přidává osobní konstatování.

3.2.2 Červená Karkulka

K pohádce je připojeno rčení, ve kterém se sice autor prezentuje v první osobě, ale nevyjadřuje v žádném případě svoje osobní postavení k problematice. Poučení vychází z pohádkového příběhu. Jak jsme již konstatovali v předchozí kapitole, Karkulka jeví znaky naivity. K tomu se váže i naučení, nepřímě označuje mladé dívky jako naivní, které nepoznají lest. Snadno uvěří milému tvorovi, který jen dokonale předstírá. Děti (a často i dospělí lidé) by neměli na první pohled věřit každému, kdo se navenek tváří ušlechtilé, ale měli by se řídit osvědčenou taktikou: „Důvěřuj, ale prověřuj!“. Dalo by se říci, že uvedená moralita působí velmi nadčasově, v dnešní době potkáváme spoustu lidí, kteří ve svých podvodech sází na

⁶⁸Ch. Perrault, 1991, s. 107

důvěru bezbranných a nepoučených lidí. Z děje a jednání postavy usuzujeme, že hlavní hrdinka je nositelem morálního poslání sama o sobě.

3.2.3 Modrovous

Naučení vycházející z příběhu se na první pohled může jevit, jako by nepřinášelo jednoznačné pravidlo dobrého chování. První pasáž odkazuje na původ pohádky, autor přiznává, že vychází z ústní lidové slovesnosti, protože připouští dlouhotrvající existenci příběhu. Druhá část je rozporuplná. Poučení se vrací k pohádce, charakterizuje hlavního hrdinu Modrovouse, shrnuje hrůzné činy, kterých se dopustil na svých manželkách. Můžeme ale vidět i jiný smysl, který autor konstatoval:

*„Il n'est plus d'epoux si terrible,
Ni qui delande l'impossible,
Fût-il malcontent et jaloux.“⁶⁹*

V každé době najdeme až příliš žárlivé muže, kteří neváhají v návalu vzteku a žárlivosti použít jakékoliv prostředky proti své ženě (i dnes hovoříme o domácím násilí apod.). Charles Perrault zcela nevystihl nadčasovost mezilidských vztahů, které se někdy ani v průběhu staletí netransformují.

Na posledních řádcích morálního poučení Perrault shrnuje všeobecné známou pravdu. Na první pohled nedokážeme odhadnout roli v rodině jedince. Poučení by mohlo rozvíjet tvrzení z Červené Karkulky, ze kterého plyne lidská neschopnost na první pohled odhadnout povahu a úmysl člověka. Podobně je to i s Modrovousem, nedokážeme předem stanovit jednání osob, které vidíme. Navíc můžeme říci, že ani v případě pohádky Modrovous závěrečná formule zcela neparafrázuje chování hlavní představitelky. Čtenář z jejího jednání může vyvodit poučení, že zvědavost se nevyplácí. Na druhou stranu autor uvádí pouze jediné upozornění – vždy na první pohled neodhadneme povahu člověka.

3.2.4 Kocour v botách

⁶⁹Ch. Perrault, 1991, s. 129

Kocour v botách je zakončen dvěma moralitami. První se vrací k ději pohádky, řeší hodnotu bohatství, které hrdina nabyl dědictvím. I přes nejmenší díl, který získal, se mu podařilo rozmnožit majetek a získat ruku princezny. Naučení lidem předává odkaz, že ne vždy je důležitá hodnota získaného majetku, důležitější je vědět, jak s ním nakládat. Toto tvrzení jednoznačně vychází z jednání hlavní postavy.

Druhá moralita Kocoura v botách na první pohled řeší povrchní záležitosti, jako jsou hezký oděv, krásná tvář a mládí. Jak již bylo řečeno, funkce závěrečného morálního naučení je poučit a ovlivnit člověka v základních otázkách slušeného chování. Z tohoto poučení ale vyplývá pravidlo, které není pro čestný život člověka příliš důležité. V podstatě nabádá jedince k uznávání špatných hodnot. Podle oblečení, věku a krásy člověka nelze soudit jeho psychické vlastnosti, které jsou mnohem důležitější než fyzický vzhled. V předchozích kapitolách jsme došli k závěru, že fyzický vzhled postav často odráží polarizaci jejich psychických vlastností. Ve skutečném životě ale toto pravidlo neplatí, autor to jistě věděl, přesto napsal tyto řádky:

*„Si le fils d'un Meunier, avec tant de vitesse,
Gagne le coeur d'une Princesse,
Et s'en fait regarder avec des yeux mourants,
C'est que l'habit, la mine et la jeunesse,
Pour inspirer de la tendresse,
N'en sont pas moyens toujours indifférents.“⁷⁰*

Poučení se nezdá být užitečné pro dětského čtenáře. Rozhodně nemůžeme považovat mládí za výhodnou vlastnost jedince, každý věk přináší jiné životní zkušenosti, naopak od starých lidí bychom se měli učit a inspirovat se. A cit kvete v každém věku, samozřejmě mládí přeje zamilovaným, ale nemůžeme hovořit o absenci lásky mezi starými lidmi. Zcela správný není ani způsob získání majetku hlavního hrdiny. Užitečnější moralita je ta první, lidem říká, že je třeba vážít si čehokoliv, nevdávat úsilí a přemýšlet o tom, jak dělat nejlépe svou práci.

Obě formule odpovídají jednání hlavního hrdiny. V prvním případě autor působí na čtenáře kladně a vštěpuje mu správné zásady. Druhý případ je rozporuplný, přesto odpovídá činům hlavního hrdiny, který přišel k bohatství nejen díky vychytralosti svého kocoura, ale také díky tomu, že se vydával a převlékal za někoho jiného.

⁷⁰Ch. Perrault, 1991, s. 142

3.2.5 Víly

Za pohádkou následuje velmi krátké morální poučení. Ovšem vystihuje smysl celé pohádky. Říká, že člověk musí být v životě ochotný a zdvořilý, aby mohl být odměněn. Nelze však na odměnu čekat, přijde v okamžiku, kdy o tom nepřemýšlíme. Jak víme, děj pohádky vypráví příběh čestné mladé dívky, která za svou ochotu pomoci druhým získá neobvyklý dar od převlečené sudičky. Čestné jednání hlavní hrdinky se stalo zřetelnou inspirací pro konečnou moralitu.

3.2.6 Popelka aneb skleněný střevíček

Závěrečné poučení k Popelce se velmi podobá rčení z předchozího analyzovaného příběhu. Způsobuje to i fakt, že obě pohádky jsou si svým dějovým obsahem velmi podobné. Stejně jako v předešlém případě, rčení poukazuje na hrdinčinu vlídnost a pokoru, díky které se stala královnou. Vyznění nápadně kontrastuje s moralitou z Kocoura v botách, v ní se píše o důležitosti fyzického vzhledu, kterým si dokážeme získat lásku. Proč se Perrault rozhodl k napsání dvou takto rozdílných tvrzení? I při tvoření pohádek si dovolil pozměnit některé tradiční znaky, proč to tak neudělal ani při tvorbě rčení a nezauljal pokaždé stejné stanovisko? Odpověď není příliš složitá, musíme zohlednit obsahy obou pohádek, které autora vedly k vytvoření takových moralit. Vidíme, že autor se z hlediska autobiografie nechtěl příliš intervenovat do příběhu, chtěl zůstat neutrální a shrnout morální poslání pohádek.

3.2.7 Princ Chocholouš

K bajce byly napsány dvě morality tak, jako je tomu v pohádce Modrovous.

První z nich odkazuje k původu pohádky, který najdeme v ústní lidové slovesnosti. Zbývající řádky stručně a jasně vystihují dějovou zápletku pohádkového příběhu. Čtenáři sdělují, že krása nespočívá jen ve fyzickém vzhledu, ale především v duši, kterou je třeba milovat na prvním místě.

Druhé rčení navazuje a rozvíjí předešlé tvrzení:

*„Dans un objet où la Nature,
Aura mis de beaux traits, et la vive peinture
D'un teint où jamais l'Art ne saurait arriver,*

*Tous ces dons pourront moins pour rendre un coeur sensible,
Qu'un seul agrément invisible Que l'Amour y fera trouver.*⁷¹

Formule prohlašuje, že milujeme srdcem a že ušlechtilému citu se krása nevyrovná. Morální naučení opěvuje krásu duše stejně jako v Popelce a Vílách, vzdáleně souvisí i s moralitami v Modrovousovi a Červené Karkulce, ze kterých plyne ponaučení, že ne vždy jsme schopni poznat skutečnou povahu člověka. Princ Chocholouš tuto teorii rozvíjí v dalším slova smyslu. Neumíme odhadnout nejen jedince chystající lest a podvod, ale dělá nám potíže rozpoznat i pravé vlastnosti člověka v pozitivním slova smyslu. Přehlízíme lidskou duši a často je pro nás důležitější fyzická krása. Dějový průběh pohádky a jednání hlavních představitelů nám pomáhají vyjít z tohoto omylu, stejně jako závěrečné poučení.

3.2.8 Paleček

Poslední analyzovaná moralita, která náleží k pohádce Paleček, popisuje problematiku řešenou v předchozích kapitolách. Hovoří o složitosti vztahů mezi rodiči a dětmi. Obsahuje dvě protikladná tvrzení.

První tvrzení se jeví velmi kontroverzně z pohledu logicky uvažujícího člověka:

*„Et d'un extérieur qui brille ;
Mais si l'un d'eux est faible ou ne dit mot,
On le méprise, on le raille, on le pille ;“⁷²*

V předešlých kapitolách, kdy jsme Palečkovi rodiče označili jako nejednoznačné postavy, protože dokázali poslat své děti do lesa, jsme neuměli pochopit jejich pro rodiče tolik netypické jednání. Moralita jde ještě dále. Z běžného života víme, že rodiče milují své dítě, ať je jakékoliv. Ať má jakýkoliv nedostatek, pro svou matku a otce bude vždy nejkrásnější a nejchytřejší. Pravděpodobně v případě tohoto poněkud nepochopitelného naučení Perrault vycházel z děje a z jednání konkrétních pohádkových postav a moralizující formulí ještě vygradoval nastalou situaci. Rozhodně ale nepřináší čtenáři příliš užitečné ponaučení. Jak sám Perrault tvrdil, dítě musí být milováno.

„Quelquefois cependant c'est ce petit marmot

⁷¹ Ch. Perrault, 1991, s. 181

⁷² Ch. Perrault, 1991, s. 198

*Qui fera le bonheur de toute la famille.*⁷³

Druhá část rčení jen potvrzuje teorii, že autor při jeho tvorbě vycházel z textu a ne z vlastního přesvědčení. Text zobecňuje závěr pohádky.

3.3 Závěrečná shrnutí

Pohádky veršem v závěru neobsahují jasně oddělenou morálnítu, přesto nám přinášejí užitečná ponaučení. Tématicky řeší základní problematiku obsaženou v pohádkových příbězích, samotné postavy a jejich jednání jsou přitom výchozí pro závěrečná ponaučení. Zejména se jedná o otázky trpělivosti, dodržení povinnosti a nerozvážnosti. Hlavní hrdinové a jejich chování jistě inspirovali autora k napsání závěrečných řádků.

Pohádky v próze jsou následovány veršovaným morálním naučením, která ve většině případů vycházejí z textu pohádek. Téma se opírá o složitosti mezilidských vztahů a základní otázky rozdílu mezi jedinci, jako jsou chudoba a bohatství, krása a ošklivost.. Některé formule sdělují čtenáři užitečné informace, kterými by se měl řídit v praktickém životě. Jiné pouze shrnují obsah analyzovaných textů. Některé dokonce kontrastují se zásadami správného chování. Z analýzy vyplývá, že postavy jsou nositeli morálního ponaučení, čtenář v nich často hledá svůj ideál pro běžný život.

Z textů je zřejmé, že sám autor do nich příliš nevstupuje, snaží se zachovat si neutrální postoj. Jedinou výjimkou je pohádka Princezna ve spícím lese, ve které se autor prezentuje v první osobě jednotného čísla a přidává svůj názor k záležitosti.

⁷³ Ch. Perrault, 1991, s. 198

ZÁVĚR

Při zkoumání problematiky jednoznačné polarizace pohádkových postav pohádek Charlese Perraulta studie dochází k závěru, že ačkoliv čtenář běžně postavy rozděluje na jednoznačně kladné a jednoznačně záporné, hrdinové jsou často ambivalentní.

Jasná polarizace postav by měla být z literárního hlediska typickým znakem pro pohádku. Ovšem pohádka musí reflektovat realitu běžného života, ve které se nikdy není možné setkat s jasně polarizovaným jednáním člověka. Důkazem může být i fakt, že sám autor aktualizoval pohádkové texty uváděním pro něho současných skutečností (např. povolání), při psaní pohádek ho tedy inspiroval i okolní svět. Z tohoto důvodu je možné se domnívat, že hrdinové pohádek v sobě odjakživa nesli záporné i kladné znaky, protože inspirací se pro ně stali právě obyčejní lidé.

Čtenář často tuto skutečnost přehlíží, pohádkový příběh je pro něj jednoduchý, psychologie hrdinů je popsána velmi stručně a jednoznačně. Postavy jsou ve většině případů vykreslovány jako nositelé nějakého jedinečného znaku (např. nejkrásnější a nejvlídnější ze všech). Navíc funguje pravidlo ideálu krásy, fyzický krásný člověk oplývá i ušlechtilými psychickými vlastnostmi. I tento fakt přispívá ke skutečnosti, že postavy jsou obvykle vnímány jasně polarizované. Kladnému hrdinovi, který je obvykle krásný a vlídný, škodí záporný hrdina bez jakéhokoliv opodstatnění. V tomto okamžiku jsou role postav v příběhu pro čtenáře jasně dané a zůstane to tak až do konce pohádky. Čtenář nemá potřebu dále zkoumat ostatní aspekty jednotlivých postav. Klíčová je základní charakteristika hrdiny, která ho následně zařadí do jasně polarizované kategorie.

S rolemi postav v pohádkách souvisí i závěrečné morální vyznění příběhů. Studie dokazuje, že Perrault při jejich psaní vycházel z pohádkových textů, moralita generalizuje ponaučení, které je třeba v příběhu vidět a řídit se jím. Hrdinové pohádek jsou nositeli morálního naučení, čtenáři v nich vidí své ideály. S postavami se ztotožňují. S tím souvisí i typizování postav, přirovnáváme vlastnosti a činy pohádkových postav k činům a typům lidí (vyspala se jako Šípková Růženka).

Pohádky jsou nadčasovým žánrem, jsou populární nejen pro svoji pedagogicko-psychologickou funkci, přinášejí relaxaci a vytržení z reality běžného života. Interpretují zápletky dobra a zla, kdy dobro zvítězí. Obklopují nás, jsou přítomny nejen v knižní podobě, je možné je nalézt i v kinematografických dílech, časopisech, komiksech apod. Dávají nám pocit, že spravedlnost existuje, i když v ni hodně lidí přestalo věřit.

RÉSUMÉ

Tématem bakalářské práce je charakteristika pohádek francouzského klasicistního autora Charlese Perraulta.

Cílem analýzy je vyvrátit jasnou polarizaci pohádkových postav a dokázat jejich ambivalenci. Dále práce zkoumá morální význam příběhů a jejich vliv na čtenáře, rozebírá morality připojené na závěr pohádek, zjišťuje, jestli autor při jejich tvorbě vycházel z textů, řeší, jestli samy postavy jsou nositeli morálního poslání.

Studie je rozdělena na tři části.

V první kapitole je vytvořena základní typologie postav. Studie charakterizuje pohádkové hrdiny z hlediska psychických a fyzických vlastností, společenského postavení a materiálního zajištění, mezilidských vztahů a polarizace. Již v této části se setkáváme se skutečností, že postavy nelze jasně rozdělit na kladné a záporné, je třeba je zařadit ještě do kategorie neutrálních hrdinů. Dále analýza dochází ke skutečnosti, že v pohádkách veršem není nezbytný zázračný element, pro dějovou linii je zásadní pouze v pohádce Směšná přání. V pohádkách veršem je existence nadpřirozené síly nevyhnutelná. Kapitola je stěžejní pro další analýzu postav v následujících kapitolách.

Druhá kapitola se věnuje problematice nejednoznačné polarizace postav. Studuje neutrální a nejednoznačné postavy z různých hledisek. V závěru dochází ke skutečnosti, že pohádkové hrdiny nelze jednoznačně polarizovat, neoplývají vždy pouze kladnými nebo zápornými vlastnostmi. Přesto existuje několik faktorů, které ve čtenářích zanechávají dojem polarizovaného hrdiny (nespravedlivý trest, nespravedlivá odměna).

Závěrečná část rozebírá morality připojené na závěr pohádkových příběhů a jejich vliv na čtenáře. V případě pohádek veršem nejsou ponaučení textově oddělena od pohádky, přesto z příběhů vyplývají pro čtenáře naučení. V pohádkách Oslí kůže a Směšná přání závěrečný verš generalizuje pravidlo plynoucí z textu, v Griseldě jakékoliv závěrečné shrnutí chybí. V pohádkách v próze existují morality textově oddělené od jednotlivých pohádek. Tématicky se ponaučení v obou typech pohádek týkají základní problematiky mezilidských vztahů a chování jedince (manželství, vztah mezi rodiči a dětmi, vztah mezi sourozenci, pokora, trpělivost). Autor při jejich psaní vycházel z pohádkových textů, morality interpretují jednání hrdiny. Perrault při jejich psaní do textu nevstupoval, výjimkou je pouze moralita k Princezně ve spícím lese, které nese autobiografické prvky. Z poučení vyplývá, že všechna nepředávají čtenáři pouze kladný odkaz, existují morality, které kontrastují s běžnou morálkou.

SUMMARY

The theme of this work is the characteristic of fairy tales of French writer Charles Perrault. The aim of the analysis is to refute a clear polarization of fairy tales' characters and shows their ambivalence. Further, the work explores the moral significance of the stories and their impact on readers, discusses the morals of tales attached to the end, looks for if the author during his work was inspired by the texts and if the characters themselves are the bearers of moral message. The paper is divided into three parts.

In the first chapter there is created a primary character typology. The study characterizes the fabulous hero in terms of mental and physical characteristics, social status and material security, interpersonal relations and polarization. In this part we can already see the fact that the characters can not be clearly divided into positive and negative ones, they should be further classified as neutral heroes. Moreover, the analysis finds out the fact that in fairy tales in verse miraculous element is not necessary, it is essential for the storyline only in Ridiculous wishes. In fairy tales in verse, the existence of supernatural powers is inevitable. The chapter is crucial for further analysis of the figures in following chapters.

The second chapter deals with the polarization of ambiguous figures. It is studying neutral and ambiguous figures from different perspectives. Finally there is the fact that the fabulous heroes can not be clearly polarized, always offers not only a positive or negative characteristics. Nevertheless there are several factors that leave the reader feeling polarized heroes (unjust punishment, unjust reward).

The final section examines the morality attached to the end of fairy tales and their impact on the reader. In the case of fairy tales in verse the lessons are not separated from the fairy tale. Despite of this there are some lessons for the reader. The tales Donkey skin and Ridiculous wishes generalize the final verse of the rules arising from the text, in Griselda tale is missing any final summary. In the faire tales in prose tales of morality exist apart from the text of stories. Thematically, the lessons learned in both types of stories concerning the basic issues of human relationship (marriage, relationship between parents and children, relationship between siblings, humility, patience).

By the time of their writing author based the moralities on the fairy tales texts, moralities interpret the acting of heroes. Perrault is not entering the text during writing, excepting the morality to the Sleeping princess in the woods, which bears autobiographical elements.

Regarding the lesson we can say that not all of them pass the positive link to the reader. It also exists moralities, which contrast with conventional morality.

RÉSUMÉ

Le thème de ce travail est la caractéristique des contes de fées de l'auteur classique français Charles Perrault.

Le but de l'analyse consiste à réfuter une polarisation univoque des personnages des contes de fées et de montrer leur ambivalence. Il veut prouver que les héros des contes de fées ne sont pas complètement positifs ou négatifs et qu'ils portent des caractères de la polarisation inverse. En outre, le travail explore la signification morale des histoires et leur impact sur les lecteurs. Il traite les moralités des contes attachées à l'extrémité, cherche si l'auteur en les écrivant s'est inspiré des textes et si les personnages eux-mêmes sont les porteurs de la mission morale et si le lecteur s'inspire au comportement des héros principaux des contes de fées de Charles Perrault.

L'étude est divisée en trois parties.

Le premier chapitre est une typologie de caractère primaire. L'étude caractérise les héros en termes de caractéristiques physiques et mentales, le statut social et la sécurité matérielle, les relations interpersonnelles et la polarisation. Dans cette partie, nous voyons que les personnages ne peuvent pas être clairement répartis en positif et négatif, ils doivent être inclus dans la catégorie des héros neutres. En outre, l'analyse constate que dans les contes en vers la présence d'un élément merveilleux n'est pas nécessaire, il est nécessaire seulement dans le conte de fées Les souhaits ridicules. Dans les autres contes de fées le scénario est basé sur le jeu des émotions et des changements dans la nature humaine. Dans les contes de fées en prose, l'existence de l'élément merveilleux est inévitable. Dans chaque conte de fées en prose il existe un élément qui aide les héros principaux à obtenir la richesse ou trouver l'amour. Le chapitre est cruciale pour une analyse plus approfondie des personnages neutres et ambigus des contes fées dans les chapitres suivants.

Le deuxième chapitre est dédié à la polarisation des personnages neutres et ambigus. Dans le cas des personnages neutres, l'analyse cherche des signes de la neutralité qui nous montrent pourquoi le personnage est neutre. Le plus souvent il s'agit des personnages qui n'influencent pas directement l'action du conte de fées (très souvent les parents des personnages principaux) ou des personnages qui portent des caractères équilibrés de la positivité et de la négativité (p.e. les parents du Petit Poucet ou la femme du Barbe bleue). En outre, l'étude analyse des figures ambigus du point de vue différent. Elle analyse des caractères différents (les relations familiales, le rôle de la sécurité matérielle, la capacité d'aimer une autre personne) pour prouver l'ambiguïté des héros principaux. Enfin, on découvre le fait que le

héros fabuleux ne peut pas être clairement polarisé, il ne dispose pas seulement une des caractéristiques positives ou négatives. Pourtant, il y a plusieurs facteurs qui laissent aux lecteurs le sentiment des personnages clairement polarisés (punition injuste, récompense injuste). En revanche, les propriétés positives sont clairement ignorées, par exemple capacité à aimer son prochain (l'ogre dans le Petit Poucet).

La dernière section examine les moralités attachées à l'extrémité des contes de fées et leur impact sur les lecteurs. Dans le cas des contes de fées en vers, la moralité est incluse à la fin des textes, elle n'est pas visiblement divisée du texte, mais elle apporte aux lecteurs une morale d'apprentissage. Les contes La Peau d'âne et Les souhaits ridicules généralisent dans le vers dernier le règle morale découlant du texte. Grisélidis manque ce résumé final généralisant le sens du conte fées, pourtant il y a une notice qui découle de l'histoire. Dans le cas des contes de fées en vers, les moralités sont du point de vue thématique dédiées aux questions de l'humilité, de la patience, des relations humaines et des devoirs. Dans le cas des contes de fées en prose, il y a les moralités distinctes du texte des histoires. Sur le plan thématique, les moralités concernent les questions de base des relations humaines et du comportement (le mariage, la relation entre parents et les enfants, la relation entre frères et soeurs, l'humilité, la patience). Les moralités sont basées sur les textes des contes de fées, l'auteur en les écrivant s'est inspiré aux histoires. Les héros sont porteurs de la mission morale. Leur comportement inspire le lecteur. Le lecteur cherche en personnages des idéaux de caractère et s'identifie avec eux.

Perrault n'est pas entré dans le texte, il n'a pas ajouté dans les moralités son propre opinion. Il y a une exception, la moralité du conte La Belle au bois dormant porte des éléments autobiographiques. L'auteur a commenté la merveille du mariage et de l'amour.

Il est claire que les moralités laissent aux lecteurs une mission morale qui s'oppose parfois à la morale conventionnelle. On trouve des moralités qui sont du point de vue thématique consacrées à la question de l'apparence physique. Les moralités informent les lecteurs que l'apparence physique et la richesse sont importants pour trouver un mari. La thèse conclut que les personnages ne sont pas clairement polarisés, certains présentent des signes d'ambivalence. En ce qui concerne les moralités des contes de fée, il faut dire qu'elles transmettent une missions morale aux lecteurs, mais parfois il s'agit d'une mission contraire à la morale conventionnelle.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek*. Praha : Lidové noviny, 2000. 335 s. ISBN 80-7106-290-1
- ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a jejich žánrové struktury*. Praha : Portál, 2006. 171 s. ISBN 80-7167-095-X
- ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha : Albatros, 1990. 187 s. ISBN 80-00-00060-1
- MOCNÁ, Dagmar; PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, Litomyšl : Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X
- PERRAULT, Charles. *Contes*. Paris : Bordas, 1991. 328 s. ISBN 2-04-017397-8
- PERRAULT, Charles. *Pohádky matky Husy*. Praha : Albatros, 1989. 126 s.
- PERRAULT, Charles; D'AULNOY, Marie-Catherine; LEPRINCE DE BEAUMONT, Jeanne-Marie. *Francouzské pohádky*. Praha : Odeon, 1990. 347 s. ISBN 80-207-01-18-4
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha : Academia, 2004. 472 s. ISBN 978-80-200-1499-3
- PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany : H&H Vyšehradská, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7319-085-9
- SORIANO, Marc. *Les contes du Perrault*. Paris : Editions Galliamard, 1968. 525 s. ISBN 2-07-029794-2
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha : Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0